

مرکز پژوهش‌های

توسعه و آینده‌نگری

Center for Development Research and Foresight

بررسی شرایط صندوق بازنگشتی تأمین اجتماعی

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش شماره ۴۳۱

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	بررسی شرایط و ساختار صندوق بازنشستگی تأمین اجتماعی
کد شناسه	۱۴۰۲-۹-۱۰۴۷۹
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورندگان	مژگان خانلو ساوجبلاغی - حمیدرضا مرشدخانی
همکاران	کارگروه تخصصی: ارتقاء نظارت‌های هوشمند، فناورانه و مردم‌پایه نخستین همایش ملی بهبود روند بودجه‌ریزی در ایران ابراهیم نامداری (رئیس)، علیرضا آقاجانی، محمدرضا الماسی، مرتضی امین‌زاده، سجاد پاشای امیری، ابوالفضل حاجی‌نژاد، مژگان رفعت میلانی، سید محمدرضا طباطبایی، محسن عباسی مقرب، سلام عبدالله‌زاده، حمید فهیمی، فرید کاظمی، مرزبان کاوسی، فرج لطف الهی، حمیدرضا مرشدخانی و الهام وفائی (دبیر)
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	زمستان ۱۴۰۲
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان استاد نجات‌اللہی - خیابان استاد جعفر شهری (سپند) - پلاک ۱۶	
شماره تماس: ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰	شماره پیام‌رسان: ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳
آدرس سایت: https://www.cdrf.ir/	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
خلاصه مدیریتی.....	أ
مقدمه.....	۱
۱- ساختار تعهدات سازمان تأمین اجتماعی.....	۲
۱-۱- شخصیت حقوقی سازمان تأمین اجتماعی.....	۲
۲-۱- نهادهای ناظر بر عملکرد سازمان تأمین اجتماعی.....	۲
۳-۱- انواع مطالبات سازمان تأمین اجتماعی از دولت.....	۵
۴-۱- تقسیم‌بندی تعهدات دولت بر اساس مبانی ایجاد تعهد.....	۹
۵-۱- تعهدات منقضی شده عهده دولت.....	۲۴
۲- بررسی اسناد بالادستی و مستندات قانونی.....	۲۶
۱-۲- ماده (۲۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....	۲۶
۲-۲- قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی.....	۲۶
۳- بررسی عملکرد پیشین و تبیین وضع موجود سازمان تأمین اجتماعی.....	۲۷
۱-۳- روند ایجاد تعهدات بر عهده دولت توسط سازمان تأمین اجتماعی.....	۲۷
۲-۳- روند پرداختی‌های دولت بابت تعهدات به سازمان تأمین اجتماعی.....	۲۷
۳-۳- پرداخت‌های غیرنقدی دولت به سازمان تأمین اجتماعی.....	۲۸
۴- بررسی تجارب ایالات متحده آمریکا.....	۳۰
۵- راهبردها و راهکارهای پیشنهادی اصلاح قوانین تعهدزا.....	۳۲
۱-۵- پیشنهادهایی برای اصلاح شکلی حق بیمه ۳ درصد ماده (۲۸) و ۲ و ۳ درصد حرف و مشاغل آزاد.....	۳۲
۲-۵- پیشنهادهایی برای اصلاح شکلی معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی پنج نفر.....	۳۴
۳-۵- پیشنهادهایی برای اصلاح شکلی ۲۳ درصد حق بیمه سربازی.....	۳۶
۶- الزامات.....	۴۰
منابع.....	۴۱

فهرست جداول و نمودارها

صفحه	عنوان
۶.....	جدول ۱: مطالبات ثبت شده از دولت منتهی تا ابتدای سال ۱۴۰۱.....
۷.....	جدول ۲: ریزمطالبات ثبت شده از دولت منتهی تا ابتدای سال ۱۴۰۱.....
۲۵.....	جدول ۳: تعهدات منقضی شده سازمان تأمین اجتماعی برعهده دولت تا سال ۱۴۰۱.....
۲۸.....	جدول ۴: تهاثرهای بدهی های دولت با سازمان تأمین اجتماعی در سال ۱۳۹۹.....
۲۹.....	جدول ۵: تهاثرهای بدهی های دولت با سازمان تأمین اجتماعی در سال ۱۴۰۰.....
۳۱.....	جدول ۶: فهرست بزرگ ترین صندوق های بازنشستگی دنیا.....
۲۷.....	نمودار ۱: میزان تعهد ایجادى توسط سازمان تأمین اجتماعى.....
۲۸.....	نمودار ۲: میزان پرداختى دولت به سازمان تأمین اجتماعى.....

خلاصه مدیریتی

سازمان تأمین اجتماعی به دلیل ضریب نفوذ بالا در جامعه و اهمیت سلامت و ثبات مالی آن در شرایط بازنشستگان که اکثراً از اقشار آسیب‌پذیر جامعه محسوب می‌شوند، یکی از نهادهایی است که باید متغیرهای اقتصادی آن از سوی دولت مورد رصد و پایش قرار گیرد. در شرایط فعلی و با شیوه کنونی ایجاد تعهدات بر عهده دولت و وصول درآمدهای موضوعی سازمان تأمین اجتماعی، اگر قوانین تعهدزا به همین شکل و بدون تغییر باقی بمانند، با وجود ادامه روند فعلی پرداخت‌های دولت بابت مطالباتی که در سال‌های گذشته مقادیر آن افزایش یافته است؛ باز هم می‌توان پیش‌بینی کرد که تراز عملیاتی سازمان تأمین اجتماعی دچار کسری خواهد شد که باعث ناتوانی روزافزون این سازمان در ایفای تعهدات خود به بیمه‌شدگان می‌گردد. به طوری که در بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ این سازمان برای جبران کسری تراز پرداخت خود مجبور به اخذ ۹۰۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات از بانک‌ها شده است. افزایش تعهدات و مشکلات دولت در بازپرداخت مطالبات سازمان تأمین اجتماعی باعث ناتوانی این سازمان در ایفای تعهدات روزمره خود و همچنین کاهش توان ایجاد سرمایه‌گذاری‌های جدید برای افزایش منابع پایدار درآمدی و بهبود تراز عملیاتی شده است. تعهدات دولت که هدف اصلی آن افزایش رضایتمندی و رفاه عمومی جامعه می‌باشد، به دلیل گستردگی نه تنها به این هدف دست نیافته است بلکه به دلیل مشکلاتی که برای سازمان بیمه‌گر در ایفای تعهدات خود ایجاد نموده در حقیقت خلاف هدف اصلی عمل می‌کند.

کسری تراز عملیاتی سازمان تأمین اجتماعی در شرایط فعلی و با ادامه روند کنونی قوانین و تعهدات از ۸۶ همت در سال ۱۴۰۱ به حدود ۱۹۲۱ همت در سال ۱۴۱۰ خواهد رسید. برای درک بهتر شرایط نامساعد آتی باید این‌گونه بیان کرد که درصد کسری تراز پرداخت سازمان تأمین اجتماعی از ۲۸ درصد منابع در سال ۱۴۰۱ به ۱۹۶ درصد منابع در سال ۱۴۱۰ خواهد رسید. به عبارت بهتر، در سال ۱۴۱۰ سازمان تأمین اجتماعی تنها قادر خواهد بود یک سوم از تعهدات خود به بیمه‌شدگان را انجام دهد. همچنین زیان انباشته این سازمان با ادامه شرایط کنونی در سال ۱۴۱۰ به حدود ۶ برابر منابع سالیانه آن خواهد رسید که نشان‌دهنده ناتوانی مالی سازمان در بازپرداخت تسهیلات و تعهدات است. در حال حاضر بهترین راه برای خروج از این شرایط، اصلاح قوانین تعهدی و محدودسازی آن می‌باشد که باعث ایجاد منابع به‌روز و قابل دسترس برای سازمان تأمین اجتماعی خواهد شد.

مقدمه

نظام تأمین اجتماعی در بیشتر کشورها نوعی امنیت اقتصادی را برای افراد تحت حمایت خود ایجاد نموده و ضمانت می‌کند و از اهداف شکل‌گیری آن، انجام پشتیبانی و حمایت از اشخاصی است که جزو اقشار آسیب‌پذیرتر جامعه به لحاظ اقتصادی می‌باشند. نظام تأمین اجتماعی با توجه به نقش خود در ارائه خدمات اجتماعی به عنوان شاخص و معیاری در توسعه جوامع محسوب می‌شود و همچنین یکی از شاخصه‌های حقوق بشر و یک ضرورت اقتصادی و اجتماعی در دنیای امروز می‌باشد که این مهم در توصیه‌نامه حداقل حمایت اجتماعی سازمان بین‌المللی کار در سال ۲۰۱۲ نیز منعکس شده است. این نظام بر حسب مشخصات هر کشور ممکن است با روش‌های متفاوتی اجرایی شود؛ اما در حالت کلی حمایت‌های نظام مذکور در دو قالب عمده نظام مشارکتی که مبتنی بر اشتغال و پرداخت حق بیمه توسط افراد ذینفع استوار است و نظام غیرمشارکتی مبتنی بر همبستگی اجتماعی و درآمدهای عمومی به صورت همزمان ارائه می‌شود. در ایران سازمان تأمین اجتماعی، محوری‌ترین سازمان بیمه‌ای است که در قالب نظام مشارکتی عهده‌دار ارائه خدمات و حمایت‌های قانونی به تعداد وسیعی از افراد تحت پوشش خود می‌باشد. قانون تأمین اجتماعی در ماده (۴) خود به وضوح حمایت از شاغلینی که حق بیمه پرداخت می‌کنند را مبنا قرار داده است. شیوه‌ای که در دنیا به عنوان نظام مشارکتی معروف است و از کارگرانی حمایت می‌کند که قسمتی از دستمزد خود را به عنوان سهم مشارکت در نظام بیمه‌ای به امید استفاده از مزایای آن در آینده به طور اجباری یا اختیاری به سازمان تأمین اجتماعی پرداخت می‌نمایند.

بخشی از تعهدات تأمین اجتماعی بر اساس قوانین موضوعه مختص خود سازمان می‌باشد؛ اما بخشی دیگر از تعهدات بر پایه مصوبات و قوانینی بر عهده دولت تکلیف شده است. ماهیت این تعهدات حمایت بیشتر از بخش‌ها و افراد آسیب‌پذیرتر جامعه می‌باشد که در مجموع هر ساله مبالغ بسیاری برای دولت بار مالی ایجاد می‌کند. بر همین اساس، شایسته است تا میزان اثرگذاری این تعهدات و نحوه یاری‌رسانی آن‌ها به بخش‌های آسیب‌پذیر بررسی شده و تعهداتی که دارای اثرگذاری کمتری بر بخش‌های کم‌توان جامعه هستند و در مقابل هر ساله تعهدات بسیاری را برای دولت ایجاد می‌نمایند، مورد بازنگری و در صورت نیاز اصلاح شوند.

۱- ساختار تعهدات سازمان تأمین اجتماعی

۱-۱- شخصیت حقوقی سازمان تأمین اجتماعی

به موجب ماده (۶) اصلاحی قانون تأمین اجتماعی، سازمان تأمین اجتماعی دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری است. ماده (۶) اساسنامه اولیه سازمان تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۸/۰۶/۱۰ هیئت وزیران و همچنین ماده (۴) اساسنامه جدید این سازمان مصوب ۱۳۸۹/۰۴/۳۰ بر این امر تصریح دارد. با تشکیل وزارت رفاه و تأمین اجتماعی به موجب ماده (۱۱) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳ و سپس ادغام آن در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، تغییری در وضعیت سازمان تأمین اجتماعی به عنوان یک سازمان بیمه‌ای به ویژه از لحاظ استقلال شخصیت حقوقی و توجه تکالیف و تعهدات آن ایجاد نشده است. بند (ل) ماده (۶) قانون مذکور مقرر می‌دارد سازمان‌ها، مؤسسات و صندوق‌های فعال در قلمرو بیمه‌ای نظام، دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری بوده و طبق ضوابط و مقررات مورد عمل خود در چارچوب این نظام فعالیت می‌کنند؛ بنابراین، سازمان تأمین اجتماعی دارای شخصیت حقوقی مستقل از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی می‌باشد که وظایف و اختیارات و تعهدات قانونی آن در چارچوب مقررات مصوب می‌باشد. نتیجه شخصیت حقوقی سازمان، استقلال مالی و اداری آن است که مورد تصریح در ماده ۱ اصلاحی قانون تأمین اجتماعی و ماده ۴ اساسنامه فعلی آن قرار گرفته است. با تصویب قانون ساختار نیز به موجب بند (ل) ماده ۶ قانون مذکور، سازمان‌های فعال در قلمرو بیمه‌ای از جمله سازمان تأمین اجتماعی دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری شناخته شده‌اند. علاوه بر آن جزء ۹ بند (الف) ماده ۷ قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی نیز یکی از سیاست‌های مالی نظام تأمین اجتماعی را ایجاد تعادل میان منابع و مصارف صندوق‌های بیمه‌ای ضمن حفظ شخصیت حقوقی و استقلال منابع مالی آنها اعلام کرده است. منظور از استقلال مالی آن است که سازمان هیچ‌گونه وابستگی مالی به دولت نداشته و از بودجه عمومی کل کشور استفاده نمی‌کند بلکه منابع از محل درآمد سازمان برابر ماده ۲۸ قانون تأمین اجتماعی مهیا می‌شود.

۱-۲- نهادهای ناظر بر عملکرد سازمان تأمین اجتماعی

در سال ۱۳۲۵، با تصویب قانون کار توسط هیئت دولت، کارفرمایان علاوه بر اینکه مکلف به رعایت قانون بیمه کارگران بودند، باید دو صندوق شامل صندوق بهداشت و صندوق تعاون را در هر کارگاه تشکیل می‌دادند. پس از تشکیل وزارت کار طبق ماده (۱۶) قانون کار مصوب سال ۱۳۲۸، مقرر گردید تا صندوقی با نام «صندوق تعاون و بیمه کارگران» برای معالجه و پرداخت غرامت کارگران تشکیل شود. در اواخر سال ۱۳۳۱ «لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران» برای اولین بار به تصویب رسید و طبق آن «سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران» تأسیس شد. این سازمان مکلف و متعهد گردید کمک‌ها و مزایای مقرر در لایحه را در مورد کارگران

و کارمندانی که بیمه می‌شدند اعمال نماید. در فروردین ۱۳۴۲ سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران به «سازمان بیمه‌های اجتماعی» تغییر نام یافت تا زیر نظر وزارت کار و امور اجتماعی به فعالیت خود ادامه دهد. تشکیل وزارت رفاه اجتماعی، تحول دیگری بود که در سال ۱۳۵۳ روی داد. این وزارتخانه، تقریباً تمامی امور مربوط به بیمه درمان و رفاه قشرهای مختلف جامعه را تحت پوشش خود قرار داد. در این میان، تصویب «قانون تأمین اجتماعی» در تیرماه ۱۳۵۴ و تشکیل «سازمان تأمین اجتماعی» را می‌توان آغازگر تحولی نو در نظام تأمین اجتماعی کشور دانست. در سال ۱۳۵۵ با تصویب قانونی که منجر به انحلال وزارت رفاه و تشکیل وزارت بهداری و بهزیستی شد، سازمان تأمین اجتماعی به «صندوق تأمین اجتماعی» تغییر نام داد و به موجب ماده (۱) قانون تأمین اجتماعی، سازمان تأمین اجتماعی وابسته به وزارت بهداری و بهزیستی دانسته شده است. این وزارتخانه با توجه به قانون تغییر نام وزارت بهداری و بهزیستی مصوب ۱۳۵۹ و قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مصوب ۱۳۶۴، ابتدا به وزارت بهداری و سپس به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تغییر نام داد. این تغییر نام در اصل وابستگی سازمان به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تردیدی ایجاد نکرد و تا زمان تصویب قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی ادامه یافت. با تصویب قانون مذکور در ۱۳۸۳/۰۲/۲۱، وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در راستای تحقق نظام جامع تأمین اجتماعی و جهت اجرای اهداف این قانون تشکیل شد و به موجب تبصره ۲ ماده ۱۷ قانون مذکور، کلیه مسئولیت‌ها و اختیارات مربوط به دستگاه‌های اجرایی دولتی و عمومی، صندوق‌ها و نهادهای فعال در حوزه‌های بیمه‌ای، حمایتی و امدادی از وزرای مربوطه یا بالاترین مقام مسئول آنها سلب و به وزیر رفاه و تأمین اجتماعی تفویض شد؛ بنابراین با تأسیس وزارت رفاه و تأمین اجتماعی به موجب قانون ساختار، وزارت مذکور جایگزین وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مذکور در ماده ۱ قانون تأمین اجتماعی گردید. وزارتخانه رفاه و تأمین اجتماعی نیز به موجب قانون تشکیل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مصوب سال ۱۳۹۰، در وزارتخانه مذکور ادغام و کلیه وظایف آن به این وزارتخانه واگذار شد. البته ماده ۱ قانون تأمین اجتماعی پس از بیان این وابستگی، شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری سازمان را مورد تصریح قرار داده که این امر بیان‌کننده آن است که منظور از این وابستگی، تنها نظارت کلی و راهبردی بر سازمان می‌باشد. به موجب قانون ساختار نیز وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی بر عملکرد و تعادل منابع و مصارف سازمان نظارت دارد، زیرا به موجب تبصره ۱ ماده ۱۱ قانون مذکور، استفاده از منابع مالی نظام جامع توسط صندوق‌ها، منوط به پذیرش نظارت و راهبری کلان وزارت مزبور است. در نتیجه سازمان تأمین اجتماعی از زمان تصویب قانون ساختار، تحت نظارت عالی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی قرار دارد و در راستای اعمال سیاست‌های کلی تعیین شده از سوی آن وزارتخانه حرکت می‌کند. به بیان بهتر هرچند سازمان مزبور دارای استقلال است؛ اما این استقلال مطلق نیست. به این صورت که در اجرای قوانین مربوطه از استقلال برخوردارند، ولی برای تضمین اجرای شایسته این قوانین و ایجاد وحدت رویه میان نهادهای اقدام‌کننده تحت نظارت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است.

سازمان بازرسی کل کشور به منظور نظارت بر حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری و در اجرای اصل ۱۷۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تشکیل شده و یکی از نهادهایی است که بر فعالیت‌های سازمان تأمین اجتماعی نظارت دارد. علاوه بر این سازمان تأمین اجتماعی مطابق قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی و قانون تشکیل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تحت نظارت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی قرار دارد و در واقع دولت از طریق وزارت مذکور نیز بر سازمان نظارت می‌نماید. بر اساس ماده (۲) آیین‌نامه اجرایی هیئت امنای سازمان تأمین اجتماعی و صندوق‌های تابعه شش نفر از نه نفر اعضای هیئت امنای سازمان تأمین اجتماعی توسط شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی که ریاست آن بر عهده وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی است، تعیین می‌شوند. بر اساس ماده (۶) همین آیین‌نامه وظایف و اختیارات هیئت امنا، در چارچوب قوانین و مقررات مربوطه، به شرح زیر است:

- الف- تصویب خط‌مشی‌ها و راهبردهای کلان سازمان / صندوق.
- ب- تصویب برنامه و بودجه، صورت‌های مالی و عملکرد سالانه سازمان / صندوق.
- ج- نصب و عزل و پذیرش استعفا و یا تغییر پیش از موعد اعضای هیئت مدیره و هیئت نظارت سازمان / صندوق.
- د- پیشنهاد نصب یا عزل و تغییر پیش از موعد مدیرعامل سازمان / صندوق به وزیر، جهت بررسی، تأیید و صدور حکم.
- هـ- تعیین حقوق و مزایا و پاداش اعضای هیئت مدیره، مدیرعامل و حق‌الزحمه اعضای هیئت نظارت، با رعایت قوانین و مقررات مربوطه.
- و- تصویب آیین‌نامه‌های مالی، معاملاتی، اداری و استخدامی و سایر آیین‌نامه‌های مورد نیاز سازمان / صندوق.
- ز- تصویب شاخص‌های عملکرد بر اساس اهداف و راهبردهای پیشنهاد شده از سوی هیئت مدیره سازمان / صندوق.
- ح- بررسی و تصویب تشکیلات کلان سازمان / صندوق، به پیشنهاد هیئت مدیره.
- ط- پیشنهاد اصلاح یا تغییر اساسنامه سازمان / صندوق جهت بررسی و سیر مراحل تصویب در مراجع قانونی ذی‌ربط.
- ی- پیشنهاد تغییر یا اصلاح قوانین و مقررات در حوزه بازنشستگی و تأمین اجتماعی با توجه به شاخص‌های مربوطه، جهت بررسی و سیر مراحل تصویب در مراجع قانونی ذی‌ربط.
- ک- بررسی و اتخاذ تصمیم در خصوص درخواست ادغام یا تجمیع سازمان‌ها و صندوق‌های بازنشستگی غیرتابعه هیئت امنا در سازمان / صندوق و چگونگی انجام آن، در چارچوب قوانین و مقررات.
- ل- بررسی و اتخاذ تصمیم در خصوص موارد پیشنهادی توسط هیئت مدیره، هیئت نظارت سازمان / صندوق، رئیس یا اعضاء هیئت امنا، شورای عالی، دبیرخانه هیئت امنا و دستگاه‌های ذی‌ربط، در چارچوب این آیین‌نامه و قوانین و مقررات مربوطه.

م- انتخاب نمایندگان هیئت امناء جهت حضور در هیئت‌ها، کمیسیون‌ها، مجامع، کارگروه‌ها و سایر مراجع ذی‌ربط.

ن- بررسی و تصویب برنامه و بودجه و تشکیلات کلان دبیرخانه هیئت امناء.

س- اتخاذ تصمیمات مورد نیاز برای اعمال بهینه مدیریت کلان در سازمان / صندوق.

ع- سایر وظایف و اختیارات مقرر در قوانین و مقررات مربوطه و اساسنامه سازمان / صندوق.

سازمان تأمین اجتماعی نیز بر اساس مفاد بند (الف) ماده (۲) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مبنی بر این‌که بازرسی مستمر کلیه وزارتخانه‌ها و ادارات و نیروهای نظامی و انتظامی و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و شهرداری‌ها و مؤسسات وابسته به آن‌ها و دفاتر اسناد رسمی و مؤسسات عام‌المنفعه و نهادهای انقلابی و سازمان‌هایی که تمام یا قسمتی از سرمایه یا سهام آنان متعلق به دولت است یا دولت به نحوی از انحاء بر آنها نظارت یا کمک می‌نماید و کلیه سازمان‌هایی که شمول این قانون نسبت به آنها مستلزم ذکر نام آنها است در شمول سازمان‌هایی قرار می‌گیرد که سازمان بازرسی کل کشور نیز اختیار بازرسی از آن را دارد.

به موجب اساسنامه سازمان تأمین اجتماعی، هیئت نظارت یکی از ارکان این سازمان و مرکب از نماینده دولت، نماینده کارفرمایان و نماینده بیمه‌شدگان است. هیئت نظارت وظیفه نظارت بر حسن اجرای اساسنامه و قانون تأمین اجتماعی و تطبیق عملیات سازمان با مقررات قانونی، وظیفه اظهارنظر در مورد ترازنامه تنظیمی سازمان قبل از طرح در شورای عالی تأمین اجتماعی و انجام وظایف دیگری که به موجب اساسنامه یا قانون تأمین اجتماعی و مقررات دیگر در صلاحیت آن قرار گرفته است را بر عهده دارد؛ بنابراین بر اساس اساسنامه سازمان تأمین اجتماعی، هیئت مزبور حق نظارت از جمله نظارت مالی بر سازمان تأمین اجتماعی را دارد. آیین‌نامه داخلی هیئت نظارت سازمان تأمین اجتماعی نیز به منظور اجرای بهتر وظیفه نظارت مالی این نهاد، امکان استفاده از افرادی که در امور مالی و درآمد و فنی و حقوقی سابقه و تخصص دارند را برای انجام وظایف و اعمال اختیارات قانونی هیئت پیش‌بینی کرده است.

۱-۳- انواع مطالبات سازمان تأمین اجتماعی از دولت

مطالبات بیمه‌ای

مطالباتی که وفق قانون تأمین اجتماعی در زمره تعهدات دولت و بالغ بر ۶۷ مورد است، دولت باید به پیش‌بینی این مبالغ در بودجه سالیانه خود و پرداخت آن‌ها اقدام نماید. این مطالبات به منظور اجرای قوانین موضوعی مانند قانون تأمین اجتماعی، قانون هدمندی یارانه‌ها، قانون بودجه کل کشور، قوانین مرتبط با جانبازان و خانواده شهدا و ... بابت حق بیمه سهم دولت (مانند ۳ درصد ماده ۲۸ قانون تأمین اجتماعی)، حق بیمه سهم کارگر (مانند ۷ درصد حق بیمه جانبازان) و حق بیمه سهم کارفرما (مانند معافیت کارگاه‌های کمتر از پنج نفر) است.

– مطالبات غیر بیمه‌ای

شکل این نوع مطالبات از نوع حق بیمه نیست؛ مانند هزینه واگذاری ۲۷ بیمارستان خارج از سطح‌بندی سازمان تأمین اجتماعی به وزارت بهداشت و یا عدم پرداخت سهم سازمان تأمین اجتماعی به میزان ده میلیارد ریال در بانک رفاه کارگران قبل از قانون ملی شدن بانک‌ها مصوب ۱۳۵۸ توسط دولت.

سازمان تأمین اجتماعی هرساله و بر اساس گزارش سازمان حسابرسی مطالبات خود از دولت را به‌روزرسانی می‌کند. پیش از این، سازمان تأمین اجتماعی اصل تعهدات ایجاد شده در هر سال را بر اساس فرایندهای داخلی خود حسابرسی و سهم دولت را محاسبه می‌نماید. پس از انجام این فرایند، سازمان تأمین اجتماعی مبالغ اصل تعهدات را از میزان پرداختی‌های دولت در هر سال کسر نموده و باقیمانده را بر اساس خلاصه گزارش حسابرسی به عنوان بدهی دولت در مرکز مدیریت بدهی‌ها و روابط مالی دولت به ثبت می‌رساند. در حال حاضر این فرایند دچار تغییراتی شده و این سازمان باید برای تعهدات گذشته و آینده خود ابتدا از سامانه مدیریت تعهدات دولت، شناسه یکتا اخذ نماید. بر همین اساس این تعهدات ابتدا توسط کارشناسان سازمان برنامه و بودجه به لحاظ ماهیت و سقف تعهدی بررسی و پیش از ایجاد تعهد به میزان مشخصی به سازمان تأمین اجتماعی جهت ایجاد تعهد مجوز داده می‌شود. با ادامه این روند و احصا و مدیریت کلیه تعهدات امید است که حجم بدهی‌های دولت به سازمان تأمین اجتماعی مدیریت گردد.

جدول ۱: مطالبات ثبت شده از دولت منتهی تا ابتدای سال ۱۴۰۱

شرح بدهی	قانون تأمین اجتماعی و سایر	قانون هدفمندی یارانه‌ها	جمع کل (میلیارد ریال)
اصل بدهی ایجاد شده	۳,۰۴۱,۴۹۰	۱۶۶,۹۶۳	۳,۲۰۸,۴۵۳
اعمال نرخ اوراق مشارکت بر اصل بدهی	۳,۸۹۹,۲۵۹	۱۲۶,۷۸۲	۴,۰۲۶,۰۴۲
مجموع بدهی دولت	۶,۹۴۰,۷۴۹	۲۹۳,۷۴۶	۷,۲۳۴,۴۹۶
پرداختی دولت	(۱,۵۵۰,۱۰۱)	(۱۹,۵۲۰)	(۱,۵۶۹,۶۲۱)
اعمال نرخ اوراق مشارکت بر پرداختی دولت	(۱,۰۱۱,۷۹۲)	(۲۰,۷۰۳)	(۱,۰۳۲,۴۹۵)
مجموع پرداختی	(۲,۵۶۱,۸۹۳)	(۴۰,۲۲۳)	(۲,۶۰۲,۱۱۷)
خالص مانده مطالبات از دولت	۴,۳۷۸,۸۵۶	۲۵۳,۵۲۲	۴,۶۳۲,۳۷۹
افزایش اصل بدهی در سال ۱۳۹۹	۱,۰۹۹,۵۸۴	۴۴,۳۹۰	۱,۱۴۳,۹۷۳
افزایش مجموع بدهی دولت در سال ۱۳۹۹ (با نرخ اوراق)	۱,۹۳۳,۲۱۱	۷۸,۸۷۹	۲,۰۱۲,۰۹۰
پرداختی دولت در سال ۱۳۹۹	(۷۵۶,۷۴۶)	(۸,۴۰۱)	(۷۶۵,۱۴۶)
مجموع پرداختی دولت در سال ۱۳۹۹ (با نرخ اوراق)	(۹۹۱,۶۹۴)	(۱۵,۴۴۷)	(۱,۰۰۷,۱۴۱)
افزایش خالص مانده مطالبات از دولت	۹۴۱,۵۱۷	۶۳,۴۳۱	۱,۰۰۴,۹۴۹

منبع: معاونت مالی سازمان تأمین اجتماعی

جدول ۲: ریز مطالبات ثبت شده از دولت منتهی تا ابتدای سال ۱۴۰۱

ردیف	موضوع مطالبات	اصل مطالبات (میلیارد ریال)
۱	معافیت کارگاه‌های زیر پنج نفر	۱۵۹,۶۷۰
۲	دو درصد حرف و مشاغل آزاد	۲۵,۴۹۴
۳	سه درصد حرف و مشاغل آزاد	۱۰
۴	سه درصد ماده (۲۸) قانون تأمین اجتماعی	۴۲۹,۲۴۶
۵	حق سرانه درمان (ماده ۹ قانون بیمه همگانی)	۱۴,۴۲۸
۶	حق بیمه قالیبافان (۲۷/۷)	۰,۱
۷	حق بیمه قالیبافان شناسه دار (۲۷/۲۰)	۶۰,۵۵۹
۸	بیمه پیمانکاران	۰,۱
۹	حق بیمه شش درصد کارگاه‌های تولیدی	-
۱۰	۱۰ درصد نویسندگان	۱,۶۵۶
۱۱	۵۰ درصد نویسندگان	۳
۱۲	۱۰ درصد رانندگان	۱۹,۶۵۷
۱۳	۲۰ درصد خادمین مساجد	۴,۸۶۹
۱۴	۲۰ درصد باربران	۷,۰۱۸
۱۵	۲۰ درصد حق بیمه مخابرات روستایی	۱۳۷
۱۶	۳ درصد بیمه بیکاری مخابرات روستایی	۱۴
۱۷	مستمری ارفاقی کارکنان بنیاد شهید و کمیته امداد	۹۴۴
۱۸	حق بیمه کارکنان بنیاد شهید و کمیته امداد	۲۲۶
۱۹	بند الف ماده ۴۹ قانون برنامه توسعه	۸,۷۲۰
۲۰	۵۰ درصد حق بیمه ماده ۱۰ قانون نوسازی صنایع	۱,۷۱۵
۲۱	مستمری تا احراز ماده ۱۰ قانون نوسازی صنایع	۶,۸۴۷
۲۲	صنایع نساجی اصفهان و بهشهر	۲۴۵
۲۳	مستمری سنوات ارفاقی	۱۹,۷۸۹
۲۴	مستمری ارفاقی مؤسسات دولتی پیش از موعد	۶۸
۲۵	ماده ۳۹ قانون بودجه	۵۵,۶۶۹
۲۶	حقوق و مزایای جانبازان	۳
۲۷	جانباز کسر ساعت کار	۸۳۰
۲۸	حق بیمه جانبازان	۴۴
۲۹	استعلاجی جانبازان	۱۱۱
۳۰	ایام اسارت آزادگان	۵۷۰
۳۱	بخشنامه ۵۴۷	-
۳۲	اسارت آزادگان	۰
۳۳	استخدام جانبازان	۰,۱
۳۴	بیمه بیکاری کارکنان دولت	۴۱۱
۳۵	۲۰ درصد حق بیمه جانباز	۱,۱۷۴
۳۶	۷ درصد جانبازان	۱,۸۴۲
۳۷	حق بیمه سنوات ارفاقی جانباز غیردولتی	۵,۵۸۹
۳۸	بازخرید مرخصی ایام اسارت آزادگان	۱۴

۱,۷۹۸	مزایای گروه تشویقی همکار فرزند شهید	۳۹
۲۸	سوابق فرزندان شهدا	۴۰
۲,۴۸۹	حق بیمه فرزندان شاهد	۴۱
۸۶	دو درصد ماده ۸۹ حق بیمه جانباز همکار	۴۲
۵۶۵	دو درصد ماده ۸۹ حق بیمه جانباز غیرهمکار	۴۳
۵,۹۴۱	۴ درصد سخت و زیان‌آور حق بیمه نظام وظیفه و حضور داوطلبان	۴۴
۵,۱۷۹	۴ درصد سخت و زیان‌آور مستمری نظام وظیفه و حضور داوطلبان	۴۵
۱۴	ماده ۵۱ قانون ایثارگران	۴۶
۳	بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت	۴۷
۰,۳	بیمه بیکاری	۴۸
۱,۰۸۵	سایر بدهی‌ها	۴۹
۴,۴۷۸	مصوبه افزایش مستمری سال ۱۳۹۶	۵۰
۴,۶۷۰	سه ماه مازاد بر شش ماه مرخصی زایمان	۵۱
۵۴۱	ماده ۹۶ قانون تأمین اجتماعی - ترمیم مستمری	۵۲
۵۰,۱۶۰	مازاد هزینه کرد بیماران خاص و تفاهم‌نامه دارویی	۵۳
۷,۷۵۰	برنامه پزشک خانواده و نظام ارجاع	۵۴
۶۷	هزینه‌های هسته‌گزینش	۵۵
۲۹,۳۵۹	هزینه‌های درمان کرونا	۵۶
۱۶۰,۳۳۶	۲۳ درصد حق بیمه سربازی	۵۷
۱,۱۰۳,۱۴۵	جمع مطالبات قانون تأمین اجتماعی و سایر	
۳۲۵	کارفرمایان صنفی کم‌درآمد	۵۸
۱۰۳,۰۰۱	رانندگان حمل بار و مسافر ۱۳,۵ درصد	۵۹
۲۲,۵۷۵	رانندگان حمل بار و مسافر ۳,۵ درصد	۶۰
۳۷۰	زنبورداران	۶۱
۴	صیادان	۶۲
۷۳۹	کارکنان مراکز توان‌بخشی	۶۳
۳۲۷	مربیان خود مالک مهدکودک	۶۴
۷۵۹	نویسندگان سهم سازمان هدفمندی	۶۵
۱۳,۰۵۳	زنان سرپرست خانوار	۶۶
۶,۲۸۵	مددجویان کمیته امداد	۶۷
۱۴۷,۴۴۳	جمع قانون هدفمندی	
۱,۲۴۹,۵۸۹	مجموع کل مطالبات سازمان تأمین اجتماعی از دولت	

۴-۱- تقسیم‌بندی تعهدات دولت بر اساس مبانی ایجاد تعهد

– کمک به بیمه‌شدگان و مشارکت عمومی

دو و سه درصد حرف و مشاغل آزاد

به موجب ماده واحده‌ای که در سال ۱۳۶۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است، کلیه اتباع ایرانی اعم از شاغل و غیرشاغل می‌توانند به طور اختیاری بیمه شده و از مزایای قانون تأمین اجتماعی بهره‌مند گردند. از آنجا که در قراردادهای حرف و مشاغل آزاد حق سرانه درمان به طور مجزا از بیمه‌شده دریافت می‌گردد، ۱ درصد سهم دولت بابت خدمات درمانی (موضوع ماده ۷ قانون تأمین اجتماعی) از دولت مطالبه نمی‌گردد. دولت مکلف است حق بیمه سهم خود را به‌طور یکجا در بودجه سالیانه منظور و به سازمان تأمین اجتماعی پرداخت کند.

سه درصد ماده (۲۸) قانون تأمین اجتماعی

به موجب بند (۱) ماده (۲۸) قانون تأمین اجتماعی، سه درصد از حق بیمه توسط دولت تأمین و پرداخت خواهد شد. حق بیمه از اول مهرماه تا پایان سال ۱۳۵۵ به میزان ۳۰ درصد دستمزد بوده که ۷ درصد آن بر عهده بیمه‌شده و ۲۰ درصد بر عهده کارفرما و ۳ درصد بر عهده دولت است. دولت مکلف است حق بیمه سهم خود را به‌طور یکجا در بودجه سالیانه منظور و به سازمان تأمین اجتماعی پرداخت نماید.

– تعهدات دولت بابت حمایت از نظام سلامت و خانواده

حق سرانه درمان

با توجه به تبصره ذیل ماده (۹) قانون بیمه همگانی مابه‌التفاوت سهم درمان مشمولان تأمین اجتماعی تا حق سرانه درمان از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۹۵ پرداخت می‌گردید.

ماده (۹)– حق بیمه سرانه خدمات درمانی برای گروه‌های تحت پوشش بیمه خدمات درمانی و میزان فرانشیز قابل پرداخت توسط بیمه‌شوندگان با در نظر داشتن سطح درآمد گروه‌های بیمه‌شونده و وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشور به پیشنهاد مشترک سازمان برنامه و بودجه و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و با تأیید شورای عالی به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

تبصره– مابه‌التفاوت سهم درمان مشمولان قانون تأمین اجتماعی تا حق سرانه درمان موضوع این ماده هر سال در بودجه کل کشور منظور و به سازمان تأمین اجتماعی پرداخت خواهد شد.

بند (الف) تبصره ۱۷ قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور– به منظور رعایت عدالت در سلامت و پایداری منابع– در سال ۱۳۹۸ ارائه بسته خدمات بیمه پایه تعریف شده برای کلیه اقشار که بر اساس آزمون وسیع به صورت رایگان تحت پوشش بیمه پایه سلامت قرار می‌گیرند، از طریق نظام ارجاع، پزشک خانواده و در مراکز دانشگاهی

خواهد بود. بهره‌مندی از سطح بالاتر خدمات اعم از خدمات ارائه شده در مراکز غیردولتی و بیشتر از بسته تعریف شده فوق‌الذکر، مستلزم مشارکت بیمه‌شدگان در پرداخت حق سرانه درمان خواهد بود.

هزینه‌های کرونا

در راستای اجرای اصل (۲۹) قانون اساسی مبنی بر این‌که برخورداری از تأمین اجتماعی حقی همگانی است و دولت موظف است، برای تمامی افراد جامعه آن را فراهم آورد و با عنایت به همه‌گیری ویروس کرونا و اختصاص یک میلیارد یورو از محل منابع صندوق توسعه ملی، سازمان تأمین اجتماعی به عنوان اولین خریدار و دومین تولیدکننده بخش درمان در سطح کشور با پوشش بیمه‌ای ۴۵ میلیون نفر اقدام به ارائه خدمات یا خرید خدمت بابت بیماران نموده است که وفق موارد اعلامی باید سهم این سازمان از دولت در این خصوص اخذ شود.

مازاد هزینه‌کرد بیماران خاص

با عنایت به تفاهم‌نامه بین وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مبنی بر تخصیص قسمتی از ردیف بودجه مرتبط با بیماران خاص بابت عدم اخذ فرانشیز سهم بیمار از قیمت دارو و خدمات درمانی به بیماران خاص توسط بیمه‌های اجتماعی به صندوق‌های مذکور پرداخت گردد. بر این اساس مابه‌التفاوت مبلغ تخصیصی تا مبلغ فرانشیز سهم بیماران خاص به حساب بدهی دولت منظور گردیده است.

بند (ج) تفاهم‌نامه: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی متعهد می‌شود چنانچه فرانشیز سهم بیمار از قیمت داروهای بیماران خاص توسط بیمه‌های اجتماعی نیروهای مسلح و کمیته امداد پرداخت نشود را پرداخت نماید.

– حمایت از اشتغال‌زایی و کارآفرینی

معافیت کارگاه‌های زیر پنج نفر

به موجب قانون معافیت از پرداخت سهم بیمه کارفرمایانی که حداکثر تا پنج نفر کارگر دارند، جهت حمایت از کارگاه‌های کوچک و کم‌توان مالی از ابتدای سال ۱۳۶۲ اجرایی شده است. به موجب اصلاحیه مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۷ بر اساس ماده (۱) کارگاه از نظر این آیین‌نامه به واحدهای تولیدی، صنعتی و فنی اطلاق می‌گردد که حداکثر ۵۰ نفر کارگر داشته باشند که این موضوع به موجب رأی دیوان عدالت اداری ابطال شده و شامل تمامی کارگاه‌ها می‌گردد. کارفرمایان مشمول این قانون که حداکثر ۵ نفر کارگر دارند، از پرداخت کل حق بیمه سهم کارفرما معاف و پرداخت این رقم بر عهده دولت است. در مورد کارفرمایانی که بیش از ۵ نفر کارگر دارند، کارفرمایان از پرداخت برای ۵ نفر از متوسط حق بیمه کل افراد شاغل در هرماه معاف می‌باشند.

فهرست فعالیت‌های جدید موضوع این قانون علاوه بر صورت فعلی بر عهده هیئتی مرکب از وزیر تعاون، کار و امور اجتماعی، وزیر صنایع، معادن و بازرگانی و رئیس سازمان بهزیستی است.

کارفرمایان صنفی کم‌درآمد

در اجرای بند (ب) ماده (۱۱) آیین‌نامه اجرایی ماده (۷) قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و در راستای تعمیم و گسترش پوشش بیمه‌ای گروه‌های خاص جامعه، کارفرمایان صنفی کم‌درآمد با احراز شرایط بخشنامه شماره (۹) مشترک فنی و درآمد و داشتن پروانه صنفی معتبر، از معافیت ۱۰ درصدی حق بیمه کامل برخوردار می‌شوند.

بند الف ماده (۴۹) برنامه توسعه

به موجب بند «الف» ماده (۴۹) قانون برنامه سوم، تنفيذ در ماده (۱۰۳) قانون برنامه پنجم و بند «و» ماده (۸۰) قانون برنامه پنجم و آیین‌نامه اجرایی آن به منظور تشویق کارفرمایان کارگاه‌های موجود به استخدام نیروی کار جدید، دولت موظف است کارفرمایانی را که در دوران برنامه توسعه از طریق مراکز خدمات اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مبادرت به استخدام نیروی جدید نمایند، مشمول تخفیف در میزان حق بیمه سهم کارفرما قرار دهد.

ماده ۴۹- به منظور تشویق کارفرمایان کارگاه‌های موجود به استخدام نیروی کار جدید، دولت موظف است کارفرمایانی را که در دوران برنامه توسعه از طریق مراکز خدمات اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مبادرت به استخدام نیروی کار جدید نمایند، مشمول تخفیفانی به شرح زیر قرار دهد:

- تخفیف در میزان حق بیمه سهم کارفرما و پیش‌بینی اعتبار لازم برای جبران کاهش درآمد سازمان تأمین اجتماعی در بودجه کشور.

- کاهش مالیات کارفرمایان: کارفرمایان این‌گونه کارگاه‌ها به میزان مالیات بر حقوق مأخوذه از کارکنان جدیدالاستخدام کارگاه‌هایی که در دوران برنامه به بهره‌برداری می‌رسند و نیز در مورد اشتغال مازاد بر پیش‌بینی در طرح و جواز تأسیس از مزایای این ماده بهره‌مند می‌گردند.

پنجاه درصد حق بیمه ماده (۱۰) قانون نوسازی صنایع

به موجب ماده (۱۰) قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع کشور مبنی بر اصلاح ماده (۱۱۳) قانون برنامه سوم توسعه و آیین‌نامه اجرایی آن، کارفرمایان واحدهای صنعتی و تولیدی مجازند تا پایان برنامه سوم توسعه (تمدید در برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه) به ازای هر نفر اشتغال جدید، یک نفر از کارکنان با سابقه پرداخت حق بیمه بیش از ۲۵ سال را با پرداخت ۵۰ درصد مابه‌التفاوت کسور سنوات باقی‌مانده تا زمان

بازنشستگی قانونی یا پیش از موعد بازنشسته نمایند. ۵۰ درصد دیگر مابه‌التفاوت کسورات توسط دولت در بودجه‌های سالانه کل کشور پیش‌بینی و پرداخت می‌شود.

مستمری تا احراز ماده (۱۰) قانون نوسازی صنایع

کارفرمایان واحدهای صنعتی دارای پروانه بهره‌برداری با ارائه مدارک زیر می‌توانند درخواست بازنشستگی هر یک از کارکنان با سابقه پرداخت حق بیمه بیش از ۲۵ سال را نمایند. قرارداد استخدام یک نفر نیروی کار جدید (جایگزین) که نام او در فهرست بیمه درج شده باشد. پرداخت ۵۰ درصد مابه‌التفاوت کسورات شخص متقاضی بازنشستگی که به شکل زیر محاسبه می‌گردد:

کسورات سنوات باقی‌مانده = (نرخ حق بیمه قانونی) * (حقوق و مزایای متوسط آخرین ۱۲ ماه) * (تعداد ماه‌های سنوات باقی‌مانده).

شش درصد حق بیمه کارگاه‌های تولیدی

هیئت وزیران بنا به پیشنهاد مشترک وزرای صنایع، کشور و تعاون، کار و رفاه اجتماعی، آیین‌نامه اجرایی تبصره (۵۷) قانون بودجه سال ۱۳۶۱ را به شرح زیر تصویب نموده است. برای فراهم ساختن مقدمات خودکفایی و رونق تولید، در جهت ایجاد اشتغال و جذب بیکاران از طریق بازپرداخت بخشی از حق بیمه تعلق گرفته بر اساس مفاد این آیین‌نامه اقدام گردد. کارگاه‌های تولیدی، صنعتی و فنی کوچک مشمول این کمک می‌باشند که مأخذ پرداخت حق بیمه آن‌ها ۱۸ درصد است. میزان کمک دولت به کارگاه‌های مشمول مقررات این آیین‌نامه معادل ۶ درصد دستمزد مبنای کسر حق بیمه می‌باشد و مابقی ۷ درصد سهم کارفرما و ۵ درصد سهم کارگر است. سازمان تأمین اجتماعی مکلف است ۶ درصد سهم دولت را از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مطالبه کرده و این وزارتخانه حداکثر ظرف یک ماه اقدام به تسویه آن نماید. حداکثر مدت انجام کمک موضوع این آیین‌نامه سه سال از ابتدای فروردین ماه سال ۱۳۶۱ است.

– کمک به خانواده شهدا، جانبازان و آزادگان

ایام اسارت آزادگان

بر اساس قانون حمایت از آزادگان مصوب سال ۱۳۶۸ مجلس شورای اسلامی و آیین‌نامه اصلاحی مصوب هیئت محترم وزیران، حق بیمه دو برابر ایام اسارت آزادگان و همچنین مستمری فوت آزادگان از طریق دولت پرداخت می‌گردد.

ماده ۲۶- اسرای آزادشده موضوع این قانون، در شمول کلیه امتیازات اعطایی (که قبلاً در قوانین و مصوبات هیئت وزیران و سایر مقررات قانونی برای رزمندگان پیش‌بینی شده و در این قانون به آن اشاره‌ای نشده است) خواهند بود.

تبصره- مدت اسارت برای احتساب امتیازات این قانون معادل دو برابر مدت حضور در جبهه محسوب می‌شود.

بازخرید مرخصی ایام اسارت آزادگان

به استناد ماده (۲۷) از قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران، مدت خدمت داوطلبانه جانبازان، رزمندگان، آزادگان و شهدا به مأخذ مشاغل سخت و زیان‌آور (یک به یک و نیم) محسوب می‌شود. دولت مکلف است مابه‌التفاوت کسور بیمه و بازنشستگی سهم کارمند یا کارگر و کارفرما را برای مدت مذکور به مأخذ آخرین وضعیت استخدامی (حقوق و مزایای مشمول کسور بیمه و بازنشستگی) محاسبه و یکجا به صندوق‌های مربوطه واریز نماید.

اسارت آزادگان

به استناد تبصره ذیل ماده (۲۷) از قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران، مدت خدمت داوطلبانه جانبازان، رزمندگان، آزادگان و ... به مأخذ مشاغل سخت و زیان‌آور محسوب می‌شود. بر اساس این ماده قانونی مدت خدمت داوطلبانه جانبازان، رزمندگان، آزادگان و شهدا در جبهه قبل از استخدام و اشتغال در صورت تمایل جزء سنوات قابل قبول از لحاظ بیمه و بازنشستگی به مأخذ مشاغل سخت و زیان‌آور (یک به یک و نیم) محسوب می‌گردد. دولت مکلف است مابه‌التفاوت کسور بیمه و بازنشستگی سهم کارمند و یا کارگر و کارفرما را برای مدت مذکور به مأخذ آخرین وضعیت استخدامی (حقوق و مزایای مشمول کسور بیمه و بازنشستگی) محاسبه و یکجا به صندوق‌های مربوطه واریز کند.

حق بیمه و مستمری سنوات ارفاقی جانبازان

در اجرای مفاد تبصره (۳) ماده (۱) و ماده (۳) آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح نحوه بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی مصوب هیئت محترم وزیران، با توجه به توافقات به عمل آمده با بنیاد شهید و امور ایثارگران و به منظور تسریع در فرایند رسیدگی به درخواست بازنشستگی جانبازان شاغل بخش خصوصی (طبق بخشنامه شماره ۴۵/۱ اداره کل مستمری‌ها سازمان تأمین اجتماعی) اقدامات مقتضی در این خصوص معمول شد.

سوابق فرزندان شهدا

بر اساس ماده (۴۵) قانون برنامه پنجم توسعه، ایثارگران و فرزندان شهدا برای یک‌بار از پرداخت مابه‌التفاوت جهت ۱۵ سال سنوات بیمه‌ای ناشی از انتقال سوابق بیمه‌ای از یک صندوق بیمه و بازنشستگی به صندوق

دیگر که ناشی از تغییر دستگاه استخدامی است، معاف می‌باشند. این مبلغ به عنوان مطالبه صندوق منتقل‌الیه از دولت منظور و توسط دولت پرداخت و تسویه می‌شود.

حق بیمه فرزندان شهیدا

به استناد بند (الف) ماده (۴۴) قانون برنامه پنجم توسعه مبنی بر معافیت حق بیمه کارکنان معزز فرزند شاهد در اجرای مصوبه شماره ۱۱۰۰/۹۴/۱۷۷۲ مورخ ۱۳۹۴/۰۶/۱۶ هیئت مدیره سازمان، تسهیلات فوق از ابتدای مهرماه سال ۱۳۹۴ برای کارکنان فرزند شاهد شاغل در سازمان اعمال و به حساب مطالبات سازمان از دولت منظور گردیده است.

مزایای گروه تشویقی همکار فرزند شهید

بر اساس بند (ع) تبصره (۲۰) ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور مقرر گردید به همکاران فرزند شهید یک گروه تشویقی از تاریخ ۱۳۸۶/۰۱/۰۱ اعطا شود و حقوق و مزایای متعلقه از این بابت بر عهده دولت است.

حقوق و مزایای جانبازان

بر اساس تبصره ماده (۱۹) قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان در واحدهای مشمول قانون کار و قانون تأمین اجتماعی، چنانچه مرخصی استعلاجی جانبازان بیمه‌شده بالاتر از سقف قانونی آن باشد، پرداخت حقوق و مزایای کامل آن بر عهده دولت خواهد بود. کلیه دستگاه‌های مشمول این قانون موظفاند با مرخصی استعلاجی جانبازانی که به تأیید کمیسیون پزشکی بنیاد رسیده باشد موافقت کرده و اقدام به پرداخت حقوق و مزایای کامل آن‌ها نمایند.

جانبازان کسر ساعت کار

به استناد ماده (۱۰) قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان مبنی بر کاهش ساعت کار افراد موصوف، مبلغ حق بیمه محاسبه و به حساب بدهی دولت منظور می‌گردد.

ماده ۱۰- واحدهای غیردولتی مشمول قانون کار در صورت استفاده مستخدم دارای کسر ساعت کار از پرداخت حداقل ۵۰ درصد حق بیمه کارفرمایی شاغلان خود معاف هستند و دولت مکلف است حق بیمه مذکور را به صندوق مربوط پرداخت نماید.

حق بیمه جانبازان

بر اساس ماده (۶) قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان مصوب سال ۱۳۷۴ مجلس شورای اسلامی، مدت خدمت در جبهه و معالجه جانبازان از هر نظر جزء سنوات خدمت قابل قبول بازنشستگی محسوب گردیده

و کسور بازنشستگی (سهم مستخدم و کارفرما) در ایام مذکور در واحدهای تحت پوشش قانون کار بر عهده دولت است.

استعلاجی جانبازان

بر اساس ماده (۱۹) قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان مصوب سال ۱۳۷۴ مجلس شورای اسلامی، کلیه دستگاه‌های مشمول این قانون موظفاند با مرخصی استعلاجی جانبازانی که به تأیید کمیسیون پزشکی بنیاد رسیده باشد موافقت کرده و به پرداخت حقوق و مزایای کامل آن‌ها اقدام نمایند.

تبصره - در واحدهای مشمول قانون کار و قانون تأمین اجتماعی، چنانچه مرخصی استعلاجی جانبازان بالاتر از سقف قانونی باشد، پرداخت حقوق و مزایای کامل آن بر عهده دولت خواهد بود که از طریق سازمان تأمین اجتماعی اقدام می‌شود.

استخدام جانبازان

مطابق قانون تسهیلات استخدامی و اجتماعی جانبازان (دو سال دوران آزمایشی) که از تاریخ ۱۳۶۹/۰۸/۲۰ قابل اجرا بوده است، با توجه به ماده (۱۲) قانون مذکور واحدهای غیردولتی مشمول قانون کار در صورت استخدام جانبازان از پرداخت حق بیمه سهم کارفرما معاف بوده و مبلغ معافیت مذکور به بدهی دولت منظور گردیده است.

حق بیمه سهم جانباز

بر اساس بند «ج» ماده (۳۷) قانون برنامه سوم توسعه، صد درصد هزینه بیمه همگانی و مکمل جانبازان و درمان خاص آن‌ها (صدمات ناشی از مجروحیت) بر عهده دولت است.

بیست درصد حق بیمه جانباز

بر اساس بند «ج» ماده (۳۷) قانون برنامه سوم توسعه چون تأمین صد درصد هزینه بیمه همگانی جانبازان بر عهده دولت می‌باشد، تعهدات این بخش از بیمه همگانی جانبازان نیز بر عهده دولت است.

هفت درصد حق بیمه جانبازان

با عنایت به بند (ج) ماده (۳۷) قانون برنامه سوم توسعه، صد درصد هزینه بیمه همگانی و مکمل جانبازان بر عهده دولت است.

دو درصد ماده (۸۹) حق بیمه همکاران بازنشسته جانباز

وفق ماده (۸۹) قانون تأمین اجتماعی افرادی که به موجب قوانین سابق بیمه‌های اجتماعی یا به موجب این قانون بازنشسته و یا از کارافتاده شده و یا می‌شوند و افراد بلافصل خانواده آنها و همچنین افرادی که مستمری

بازماندگان را اخذ می‌کنند با پرداخت ۲ درصد از مستمری مأخوذه از خدمات درمانی مذکور در بندهای «الف» و «ب» ماده (۳) این قانون توسط سازمان تأمین خدمات درمانی برخوردار خواهند شد. مابه‌التفاوت وجوه پرداختی توسط بیمه‌شدگان موضوع این ماده تا مبالغی که طبق ضوابط قانون تأمین درمان مستخدمین دولت باید پرداخت شود از طرف سازمان تأمین خواهد شد.

دو درصد ماده (۸۹) حق بیمه جانبازان غیرهمکار

وفق تبصره (۳) ماده (۱۳) قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران، دولت مکلف است حق بیمه درمان و تکمیلی سهم افراد مشمول قانون مذکور را پرداخت نماید. بر این اساس حق بیمه سهم درمان بازنشسته غیرهمکار جانباز موضوع تأمین اجتماعی بر عهده دولت است.

چهار درصد سخت و زیان‌آور حق بیمه و مستمری نظام وظیفه و حضور داوطلبان در جبهه

با اصلاح موادی از آیین‌نامه اجرایی مشاغل سخت و زیان‌آور موضوع تصویب‌نامه شماره ۷۹۱۰۲/ت/۵۰۵۲۵ هـ مورخ ۱۳۹۳/۰۷/۱۴ هیئت محترم وزیران و صدور بخشنامه شماره ۴۹/۵ مستمری‌ها در تاریخ ۱۳۹۳/۰۹/۲۴ مقرر شد با عنایت به تبصره ۲ ماده (۳) آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح تبصره ماده (۱۴) قانون کار و الحاق یک تبصره به آن مصوب ۱۳۸۴/۰۴/۰۸ در خصوص اینکه بار مالی ناشی از اجرای این آیین‌نامه در هر سال بر حسب تعداد استفاده‌کنندگان توسط سازمان تأمین اجتماعی محاسبه و در لایحه بودجه سال بعد منظور خواهد شد. مقرر گردید ۴ درصد بدهی حق بیمه و مستمری جهت شاغلان در دستگاه‌های اجرایی از دستگاه مربوطه اخذ شده و برای مابقی متقاضیان به حساب بدهی‌های دولت منظور گردد.

بخشنامه ۵۴۷ فنی سازمان تأمین اجتماعی

در اجرای برنامه تعمیم مقررات قانون تأمین اجتماعی و بر اساس بند «الف» ماده (۷) این قانون، نظر به این که بیمه کارکنان غیرمشمول نظام حمایتی خاص سپاه پاسداران و واحدهای تابعه از تاریخ ۱۳۶۵/۰۵/۰۱ به بعد در سراسر کشور حسب مورد با اعلام و معرفی وزارت مزبور پس از تأمین اعتبار حق بیمه مربوطه و موافقت اداره کل فنی با نرخ ۱۹ درصد (۱۴ درصد سهم کارفرما و ۵ درصد سهم بیمه شده) در برابر استفاده از مزایای موضوع بندهای «ج»، «د»، «ه» و ماده (۳) این قانون، مشمول مقررات بیمه قرار گرفته‌اند؛ بنابراین خواهشمند است دستور فرمایید مراتب به واحدهای سپاه پاسداران ابلاغ شود تا این نهاد پس از آمادگی و تأمین اعتبار حق بیمه آنان اقدام به معرفی افراد مورد بحث نماید.

– حمایت از کارکنان دستگاه‌های اجرایی

بیمه بیکاری کارکنان دولت

با توجه به ماده (۵) قانون بیمه بیکاری، سه درصد حق بیمه بیکاری بر عهده کارفرما است؛ بنابراین کلیه مواردی که دولت نقش کارفرمایی را ایفا می‌نماید از قبیل حق بیمه جانبازان و ... باید توسط دولت پرداخت شود.

۲۳ درصد حق بیمه سربازی

بر اساس قانون اصلاح تبصره ماده (۱۴) قانون کار و الحاق یک تبصره به آن مصوب سال ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی و آیین‌نامه اجرایی هیئت وزیران مصوب سال ۱۳۸۴، مدت نظام وظیفه مشمولان قانون کار و یا شرکت داوطلبانه آن‌ها در جبهه قبل یا حین اشتغال، جزء سوابق پرداخت حق بیمه نزد سازمان تأمین اجتماعی محسوب می‌گردد. بر همین اساس ۷ درصد حق بیمه توسط بیمه شده و ۲۳ درصد توسط دولت پرداخت می‌شود. بر اساس قانون مذکور، مدت خدمت نظام وظیفه یا حضور داوطلبانه در جبهه، جزء سوابق خدمتی آنان نزد سازمان تأمین اجتماعی محسوب می‌گردد و اعتبار مورد نیاز برای اجرای آن از محل دریافت میانگین حق بیمه دو سال آخر فرد بیمه‌شده تعیین می‌شود. بیمه‌شدگانی که مشمول اصلاحیه تبصره (۲) ماده (۷۶) قانون تأمین اجتماعی مصوب سال ۱۳۸۰ توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام هستند، به شرط آن که خدمت نظام وظیفه خود را در جبهه گذرانده یا حضور داوطلبانه در جبهه داشته باشند، سوابق خدمتی آنان جزء قوانین سخت و زیان‌آور محسوب می‌گردد.

بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت

بر اساس قانون بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت مصوب سال ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی، کلیه کارکنان شاغل رسمی، قراردادی و پیمانی مؤسسات دولتی و کارگاه‌های شرکت‌های دولتی و همچنین نهادهای عمومی غیردولتی دارای مقررات استخدامی خاص که مشمول قانون تأمین اجتماعی هستند، در صورت احراز شرایط لازم مشمول این قانون بوده و می‌توانند با استفاده از حداکثر پنج سال سنوات ارفاقی تا سقف ۳۰ سال بازنشسته شوند.

هزینه‌های هسته‌گزینش

به استناد ماده (۲۱) آیین‌نامه اجرایی قانون گزینش مصوب سال ۱۳۷۷ هزینه‌های انجام‌شده در این خصوص به حساب دولت منظور گردیده است. بر اساس این ماده، سازمان برنامه و بودجه موظف است هر سال با کسب نظر هیئت عالی گزینش ضمن اختصاص ردیف بودجه مستقل برای هر یک از هیئت‌ها در زیر ردیف دستگاه مربوطه، اعتبار مورد نیاز هیئت و هسته‌های ذی‌ربط را تأمین نماید.

حق بیمه و مستمری کارکنان بنیاد شهید و کمیته امداد

در اجرای مصوبه شماره ۷۶۱۸۰/ت/۴۲۶۵۲ هـ مورخ ۱۳۸۸/۰۴/۱۰ (جایگزین تصویب‌نامه شماره ۲۲۷۶۸/ت/۱۴۵۹۰ هـ مورخ ۱۳۸۷/۱۲/۰۴) هیئت محترم وزیران و نامه شماره ۱۷۸۹/۸۲۰/۴۰۰ مورخ ۱۳۸۸/۰۸/۱۰ معاونت محترم رئیس جمهور در امور بنیاد شهید و ایثارگران، سازمان خصوصی‌سازی موظف است از محل سهام شرکت‌های قابل واگذاری در بورس برای بازنشستگی پیش از موعد ۲۰۰۰ نفر از کارکنان بنیاد شهید و امور ایثارگران و ۱۰۰۰ نفر از کارکنان کمیته امداد امام خمینی (ره) نسبت به پرداخت حق بیمه و مابه‌التفاوت حقوق بازنشستگی بابت سنوات ارفاقی به صورت واگذاری سهام به سازمان تأمین اجتماعی اقدام کند.

بیست درصد حق بیمه مخابرات روستایی

در اجرای بند (۱۶) قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور و بند (۹۰) قانون بودجه سال ۱۳۹۰ کل کشور پرداخت حق بیمه سهم کارفرما، کارگزاران و پیمانکاران مخابرات روستایی تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی بر عهده دولت است. بر همین اساس موارد اشاره شده محاسبه و به حساب بدهی دولت منظور می‌گردد.

سه درصد بیمه بیکاری مخابرات روستایی

در اجرای بند (۱۶) قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور و بند (۹۰) قانون بودجه سال ۱۳۹۰ کل کشور و نقش دولت به عنوان کارفرما بابت پرداخت حق بیمه کارگزاران و پیمانکاران مخابرات روستایی و با توجه به قانون بیمه بیکاری مبنی بر پرداخت حق بیمه بیکاری توسط کارفرما، مطالبات مذکور محاسبه و به حساب بدهی دولت منظور می‌شود.

مستمری ارفاقی مؤسسات دولتی پیش از موعد

بر اساس تبصره (۲) قانون بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت مصوب سال ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی، سهم صندوق‌های بازنشستگی بابت پرداخت حقوق بازنشستگی و نیز کسور آن و یا حق بیمه سهم مستخدم یا کارفرما در مورد سنوات ارفاقی از محل اعتبارات مورد نظر تأمین شده و به صندوق‌های مذکور پرداخت می‌گردد.

- کمک به مشاغل خاص و نیازمند مشوق‌های حمایتی

حق بیمه قالیبافان (۲۰/۲۷) و (۷/۲۷)

در اجرای قانون بیمه‌های اجتماعی قالیبافان و شاغلین صنایع دستی شناسه‌دار مصوب سال ۱۳۸۸ مجلس شورای اسلامی، طبق بخشنامه ۶۶۸ حوزه فنی و درآمد ۲۰/۲۷ سهم حق بیمه این بیمه‌شدگان بر عهده دولت است.

به موجب قانون بیمه بازنشستگی بافندگان قالی و قالیچه مصوب سال ۱۳۷۶، سازمان تأمین اجتماعی مکلف شده است تا با استفاده از مقررات عام خود، قالیباغان خانگی فاقد کارفرما را در برابر حمایت‌های بازنشستگی با نرخ ۱۴ درصد که ۷ درصد سهم دولت و ۷ درصد سهم متقاضی است به صورت اختیاری بیمه نماید.

سازمان تأمین اجتماعی مکلف است با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت و وزارت میراث فرهنگی و گردشگری سامانه اطلاعات جامع مشمولین را ایجاد نماید.

سازمان برنامه و بودجه موظف است بر اساس پیشنهاد نهادهای فوق‌الذکر، اعتبار لازم را در لویح بودجه سالانه پیش‌بینی نماید. همچنین اجرای این آیین‌نامه در سال ۱۳۸۹ و بعد از آن منوط به تأمین اعتبار در قوانین بودجه سالانه بر اساس تعداد افراد معرفی‌شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت و وزارت میراث فرهنگی و گردشگری است.

درآمد ماهانه مبنای محاسبه حق بیمه این افراد ۵۰ درصد حداقل دستمزد می‌باشد و به منظور تأمین منابع مالی حق بیمه سهم دولت ۱٫۵ درصد از بهای صادرات فرش به عنوان عوارض توسط گمرک اخذ و در صورت عدم تکافو دولت مکلف است مابه‌التفاوت آن را در بودجه سالانه کشور منظور نماید.

بیمه پیمانکاران

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۶۱/۰۴/۳۰ بنا به پیشنهاد مشترک وزرای صنایع و کار و امور اجتماعی و کشور، آیین‌نامه اجرایی اصلاح تبصره (۵۷) قانون بودجه سال ۱۳۶۱ را به شرح زیر تصویب کرد:

ماده (۱)- به منظور فراهم ساختن مقدمات خودکفایی و رونق فعالیت‌های تولیدی کوچک و کارگاه‌های صنعتی و فنی مشمول مقررات تأمین اجتماعی در جهت ایجاد اشتغال و جذب بیکاران در سطح کشور از طریق بازپرداخت قسمتی از حق بیمه متعلقه بر اساس مفاد این آیین‌نامه اقدام می‌گردد.

ماده (۲)- کارگاه‌های مشمول این کمک، شامل کلیه کارگاه‌های تولیدی صنعتی و فنی کوچک است که بر اساس لایحه بخشودگی قسمتی از طریق بیمه مشمول پرداخت حق بیمه به مأخذ ۱۸ درصد شده‌اند. تعیین و شناسایی سایر کارگاه‌های مشمول این کمک بر عهده هیئتی مرکب از وزرای کار و امور اجتماعی، صنایع، صنایع سنگین و کشور خواهد بود.

ده درصد و پنجاه درصد حق سرانه و سهم سازمان هدفمندی یارانه‌ها نویسندگان به استناد مصوبه شماره ۲۶۶۰۴/ت ۲۵۶۴۳ هـ مورخ ۱۳۸۲/۰۵/۱۵ هیئت وزیران که طی آن به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز داده شد تا اقدام به پرداخت ۱۰ درصد حق بیمه نویسندگان نماید و در صورت عدم پرداخت، سهم دولت مورد محاسبه و به حساب دولت منظور گردد (ده درصد نویسندگان).

وفق بند (۹۶) دستورالعمل شرایط و نحوه برخورداری متقاضیان بیمه صاحبان حرف و مشاغل آزاد، ۵۰ درصد حق بیمه سرانه درمان نویسندگان و هنرمندان توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی پرداخت خواهد شد (۵۰ درصد سهم درمان نویسندگان).

در اجرای توافقنامه ۵۰۰۰/۸۲۰۱۱ مورخ ۱۳۸۱/۰۹/۰۱ و الحاقیه‌های آن بیمه نویسندگان صرفاً توسط صندوق اعتباری هنر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انجام می‌گیرد. در این صورت از ۱۰ درصد حداقل دستمزد به عنوان کمک ویژه اختصاصی سهم وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بهره‌مند خواهند شد (نویسندگان سهم هدفمندی یارانه‌ها).

کلیه نویسندگان شامل معافیت از ابتدای تیرماه ۱۳۹۴ باید به پرداخت تمامی حق سرانه درمان خود اقدام نمایند. میزان کمک دولت از بابت حق بیمه معادل ده درصد سطح حداقل دستمزد است و نویسندگان اگر دستمزد مبنای پرداخت حق بیمه خود را بالاتر از سطح حداقل دستمزد انتخاب نمایند، موظف به پرداخت مابقی حق بیمه تعلق گرفته می‌باشند. در اجرای بند «ب» ماده (۷) قانون هدفمندسازی یارانه‌ها رانندگانی که از ابتدای سال ۱۳۸۸ بیمه شوند، در صورت پرداخت حق بیمه در مهلت تعیین شده، تعهد پرداخت ۱۳٫۵ درصد از ۲۷ درصد حق بیمه آن‌ها بر عهده دولت است. در اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در ارتباط با رانندگان درون شهری و برون شهری که به طور مستمر بیمه‌پرداز بوده‌اند، در صورت پرداخت حق بیمه در مهلت تعیین شده از معافیت ۱۳٫۵ درصدی برخوردار می‌گردند که ۳٫۵ درصد آن از محل منابع حاصل از هدفمندی یارانه‌ها و ۱۰ درصد مابقی توسط دولت پرداخت می‌شود. علاوه بر ۱۰ درصد سهم دولت در اجرای بند «ب» ماده (۷) قانون هدفمندسازی یارانه‌ها، در اجرای بند «ض» تبصره (۱۴) قانون بودجه سال ۱۳۸۶ و در جهت تعمیم بیمه‌های اجتماعی، به رانندگان حمل و نقل عمومی که فاقد هرگونه پوشش بیمه‌ای هستند، مقرر گردید ۱۰ درصد از ۲۷ درصد حق بیمه تعلق گرفته به مشمولان بر عهده دولت باشد.

بیشتر درصد باربران و خادمین مساجد

با عنایت به بند (ض) تبصره ۱۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور مقرر گردید ۲۰ درصد از ۲۷ درصد حق بیمه کارگران باربر (حمال) مشمول بر عهده دولت باشد (۲۰ درصد باربران).

همچنین با عنایت به بند (ض) تبصره ۱۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور مقرر گردید ۲۰ درصد از ۲۷ درصد حق بیمه خادمین مساجد مشمول بر عهده دولت باشد (۲۰ درصد خادمین مساجد).

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است از محل اعتبارات ردیف ۵۰۳۹۱۶ قسمت چهارم این قانون، ۲۷/۲۰ حق بیمه کارگران باربر (حمال) و خادمین ثابت مساجد را با همکاری وزارت کشور (شهرداری‌ها) و سازمان اوقاف و امور خیریه پرداخت نماید.

مربیان خودمالک مهدکودک

طبق دستور اداری شماره ۱۶۸۹۸ مورخ ۱۳۹۰/۰۵/۲۳ نظر به اعلام سازمان هدفمندی یارانه‌ها (موضوع نامه شماره ۳۷۱/۲۳۷۷/۱۰ مورخ ۱۳۹۰/۰۵/۰۹) مربیان خودمالک مهدکودک که نرخ متفاوتی از حق بیمه را انتخاب نمایند از ۱۰ درصد معافیت برای ۲۷ درصد حق بیمه کامل بر اساس نرخ حداقل دستمزد مصوب به عنوان کمک دولت از محل منابع حاصل از هدفمندی یارانه‌ها برخوردار خواهند شد.

زنبورداران

در اجرای بند (ب) ماده (۱۱) آیین‌نامه اجرایی ماده (۷) قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و در راستای تعمیم و گسترش پوشش بیمه‌ای گروه‌های خاص جامعه، بخشی از حق بیمه زنبورداران از محل منابع حاصل از هدفمندی یارانه‌ها برخوردار می‌شوند.

صیادان

در اجرای بند (ب) ماده (۱۱) آیین‌نامه اجرایی ماده (۷) قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و در راستای تعمیم و گسترش پوشش بیمه‌ای گروه‌های خاص جامعه، بخشی از حق بیمه صیادان استان‌های شمال و جنوب کشور از محل منابع حاصل از هدفمندی یارانه‌ها پرداخت می‌گردد.

کارکنان مراکز توان بخشی

طبق بخشنامه شماره (۸) مشترک فنی و درآمد، در صورتی که کارفرما اقدام به ارسال لیست و پرداخت حق بیمه کارکنان مراکز توان بخشی در مهلت مقرر قانونی مندرج در ماده (۳۹) قانون تأمین اجتماعی نماید، معادل ۷ درصد از ۲۷ درصد حق بیمه سهم بیمه شده بر اساس حداقل دستمزد ماهیانه مصوب شورای عالی کار از محل منابع حاصل شده از هدفمندی یارانه‌ها پرداخت می‌شود.

صنایع نساجی اصفهان و بهشهر

بر اساس مصوبه شماره ۴۲۹۳۷/ت/۳۰۱۳۷ هـ مورخ ۱۳۸۳/۰۸/۱۹ هیئت محترم وزیران، هزینه‌های بازنشستگی (پیش از موعد مستمری پرداختی به افراد تا رسیدن به شرایط بازنشستگی، حق بیمه، بیمه بیکاری متعلقه و ۴ درصد حق بیمه کارهای سخت و زیان‌آور) تعداد ۷۰۶ نفر از بیمه‌شدگان شرکت‌های نساجی استان اصفهان و تعداد ۱۸۶ نفر کارگران چیت‌سازی بهشهر طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ و سال ۱۳۹۲ بر عهده دولت می‌باشد.

- تعهدات حمایتی دولت از اقشار محروم و آسیب‌پذیر جامعه

مددجویان کمیته امداد

طبق دستور اداری شماره ۱۶۸۹۸ مورخ ۱۳۹۰/۰۵/۲۳ نظر به اعلام سازمان هدفمندی یارانه‌ها، مددجویان کمیته امداد که نرخ متفاوتی از حق بیمه را انتخاب نمایند از ۱۰/۲۷ حق بیمه کامل (۲۷) درصد بر اساس حداقل دستمزد مصوب به عنوان کمک دولت از محل منابع حاصل از هدفمندسازی یارانه‌ها برخوردار خواهند شد.

زنان سرپرست خانوار

طبق دستور اداری شماره ۱۶۸۹۸ مورخ ۱۳۹۰/۰۵/۲۳ نظر به اعلام سازمان هدفمندی یارانه‌ها، زنان سرپرست خانوار که نرخ متفاوتی از حق بیمه را انتخاب نمایند از ۱۰/۲۷ حق بیمه کامل (۲۷)٪ بر اساس حداقل دستمزد مصوب به عنوان کمک دولت از محل منابع حاصل از هدفمندسازی یارانه‌ها برخوردار خواهند شد.

برنامه پزشک خانواده و نظام ارجاع

در اجرای فاز دوم طرح تحول سلامت، نظام ارجاع و پزشک خانواده در استان‌های فارس و مازندران به صورت پایلوت اجرا و سازمان مکلف به رعایت آن گردید. بر همین اساس و در راستای ماده (۷۱) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، بار مالی ناشی از مابه‌التفاوت هزینه‌های ایجاد بابت اجرای طرح موصوف و هزینه‌های در تعهد سازمان تأمین اجتماعی به حساب بدهی دولت منظور گردیده است.

مازاد هزینه‌کرد بیماران خاص و تفاهم‌نامه دارویی

با عنایت به تفاهم‌نامه مورخ ۱۳۸۵/۰۲/۱۶ بین وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی باید تخصیص بخشی از ردیف بودجه مرتبط با بیماران خاص بابت عدم فرانشیز سهم بیمار از قیمت دارو و خدمات درمانی به بیماران خاص توسط بیمه‌های اجتماعی به صندوق‌های بیمه پرداخت گردد. بر این اساس مابه‌التفاوت مبلغ تخصیص پیدا نموده تا مبلغ فرانشیز سهم بیماران خاص به حساب بدهی دولت منظور شده است.

سه ماه مازاد بر شش ماه مرخصی زایمان

وفق تصویب‌نامه شماره ۲/۲۰۹۱ ت/۴۶۵۲۷ هـ مورخ ۱۳۹۲/۰۴/۱۹ در اجرای قانون افزایش مرخصی زایمان زنان شاغل در بخش‌های دولتی و غیردولتی از ۶ ماه به ۹ ماه و همچنین با عنایت به ماده (۷۱) قانون احکام دائمی برنامه توسعه کشور و بند «ت» ماده (۷) قانون برنامه ششم توسعه و بند ۲ ماده (۲۹) قانون الحاق وضع هرگونه تصویب‌نامه که متضمن بار مالی برای صندوق‌های بازنشستگی باشد، در صورتی قابل اجراست که بار مالی ناشی از آن توسط دولت تأمین گردد، بر این اساس و با توجه به رأی‌های مکرر صادره از دیوان عدالت

اداری و الزام سازمان به رعایت آن و همچنین مشخص نمودن مدیون که همان دولت است، مراتب محاسبه و به حساب بدهی دولت منظور می‌شود.

– تعهدات دولت بابت حمایت از مستمری‌بگیران

ماده ۹۶ قانون تأمین اجتماعی – ترمیم مستمری

در اجرای تبصره ۱ مصوبه شماره ۱۶۷۱۰/ت/۶۵۴۲۴ هـ مورخ ۱۳۹۶/۰۲/۱۷ موضوع افزایش حداقل مبلغ مستمری بازنشستگان سازمان تأمین اجتماعی و با توجه به ماده (۷۱) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، بند «ت» ماده (۷) قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه و بند ۲ ماده (۲۹) قانون الحاق، وضع هرگونه تصویب‌نامه که متضمن بار مالی برای صندوق‌های بازنشستگی باشد، در صورتی قابل اجراست که بار مالی ناشی از آن توسط دولت تأمین شود، مبالغ به حساب بدهی دولت منظور گردیده است.

مصوبه افزایش مستمری سال ۱۳۹۶

در اجرای بند ۳۹ قانون بودجه سال ۱۳۸۸ کل کشور و تصویب‌نامه شماره ۲۶۵۸۰/ت/۴۲۴۷۷ هـ مورخ ۱۳۸۸/۰۲/۰۹ هیئت محترم وزیران، به مستمری‌بگیران حمایت یارانه‌ای دولت پرداخت و به بدهی دولت منظور شده است. همچنین مطابق بند ۱ مصوبه شماره ۱۶۷۸ مورخ ۱۳۹۵/۰۳/۰۱ هیئت مدیره سازمان، مقرر شد پس از تقبل بار مالی تعهدی و بین‌النسلی آن از طرف دولت پرداخت گردد.

ماده (۳۹) قانون بودجه

در اجرای تبصره ۱ مصوبه شماره ۱۶۷۱۰/ت/۵۴۲۴۶ هـ مورخ ۱۳۹۶/۰۲/۱۷ موضوع افزایش حداقل مبلغ حقوق مستمری‌بگیران سازمان تأمین اجتماعی و آیین‌نامه اجرایی مذکور با توجه به ماده (۷۱) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، بند «ت» ماده (۷) قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه و بند (۲) ماده (۲۹) قانون الحاق وضع هرگونه تصویب‌نامه که متضمن بار مالی برای صندوق‌های بازنشستگی باشد، در صورتی قابل اجراست که بار مالی ناشی از آن توسط دولت تأمین شود و مبالغ به حساب بدهی دولت منظور گردد.

۱-۵- تعهدات منقضی شده عهده دولت

بخشی از تعهدات سازمان تأمین اجتماعی که بر عهده دولت می‌باشد، بر اساس قوانین موردی و دارای محدوده زمانی مشخص جهت اجرا ایجاد گردیده است که در حال حاضر مدت زمان اجرای آن به اتمام رسیده و در حقیقت به لحاظ قانونی منقضی شده‌اند و تعهد جدیدی از این بابت برای دولت ایجاد نشده و یا مقدار آن در مقایسه با سایر تعهدات مشابه بسیار ناچیز است. به همین دلیل بهتر است جهت کاهش ارقام تعهدی دولت اتمام دوره تنفیذ این قوانین در قانون بودجه سال‌های آینده اعلام گردد و اعتبار لازم جهت بازپرداخت اصل و در صورت مهیا بودن شرایط افزایش ناشی از به‌روزرسانی این تعهدات پیش‌بینی شود. در این صورت با تعیین تکلیف این ارقام علاوه بر کاهش ارقام تعهدی و سهولت تصمیم‌گیری در مورد آن‌ها، بار مالی افزایش ناشی از به‌روزرسانی تعهدات نیز برای دولت کاهش پیدا می‌کند.

- پنجاه درصد حق بیمه ماده (۱۰) قانون نوسازی صنایع کشور
- مستمری تا احراز شرایط بازنشستگی ماده (۱۰) قانون نوسازی صنایع کشور
- بخشنامه ۵۴۷ فنی سازمان تأمین اجتماعی
- بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت
- مستمری ارفاقی پیش از موعد مؤسسات دولتی
- شش درصد حق بیمه
- حق بیمه پیمانکاران شاغل در طرح‌های عمرانی
- بند الف ماده (۴۹) قانون برنامه سوم توسعه
- سوابق فرزندان شهدا
- بازخرید مرخصی ایام اسارت آزادگان
- صنایع نساجی اصفهان و بهشهر
- بیمه بیکاری - جانبازان
- استخدام جانبازان
- بازخرید مرخصی ایام اسارت آزادگان
- ماده (۸۹) قانون تأمین اجتماعی حق بیمه مستمری‌بگیران جانباز همکار
- ماده (۸۹) قانون تأمین اجتماعی حق بیمه مستمری‌بگیران جانباز غیرهمکار
- مستمری ارفاقی کارکنان بنیاد شهید و کمیته امداد
- حق بیمه ارفاقی کارکنان بنیاد شهید و کمیته امداد

جدول ۳: تعهدات منقضی شده سازمان تأمین اجتماعی بر عهده دولت تا سال ۱۴۰۱

ردیف	موضوع تعهد	اصل مطالبات (میلیون ریال)
۱	بخشنامه ۵۴۷ فنی سازمان تأمین اجتماعی بابت جانبازان	۰
۲	بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت	۳,۲۲۰
۳	حق بیمه پیمانکاران شاغل در طرح‌های عمرانی	۱۴۲
۴	شش درصد حق بیمه	۴۰
۵	بیمه بیکاری - جانبازان	۲۸۸
۶	ایام اسارت آزادگان	۰
۷	استخدام جانبازان	۱۵۱
۸	مستمری ارفاقی مؤسسات دولتی پیش از موعد	۶۸,۷۱۰
۹	مستمری ارفاقی کارکنان بنیاد شهید و کمیته امداد	۹۴۴,۰۵۲
۱۰	حق بیمه کارکنان بنیاد شهید و کمیته امداد	۲۲۶,۸۱۶
۱۱	صنایع نساجی اصفهان و بهشهر	۲۴۵,۴۷۷
۱۲	قالیبافان (۲۷/۷)	۰/۱
۱۳	مستمری ارفاقی کارکنان بنیاد شهید و کمیته امداد	۹۴۴,۰۵۲
۱۴	۲۰ درصد حق بیمه مخابرات روستایی	۱۳۷,۲۵۲
۱۵	۳ درصد بیمه بیکاری مخابرات روستایی	۱۴,۸۸۵
۱۶	بند الف ماده ۴۹ برنامه سوم توسعه	۸,۷۲۰,۳۶۵

۲- بررسی اسناد بالادستی و مستندات قانونی

۱-۱- ماده (۲۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

اصل ۲۹ قانون اساسی به بیان یکی از مصادیق حقوق انسانی ذکر شده در اصل ۲۰ قانون اساسی، یعنی حق برخورداری از تأمین اجتماعی پرداخته است و برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره را حقی همگانی دانسته و دولت را مکلف ساخته تا از محل درآمدهای عمومی و یا درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای همه افراد جامعه تأمین کند. این اصل بر مبنای نظریه دولت رفاه، ایجاد امنیت اقتصادی و مبارزه با فقر را جزء وظایف دولت دانسته است. علاوه بر این، اصل ۲۹ قانون اساسی با مکلف نمودن دولت به ارائه خدمات و حمایت‌های مالی به همه ملت، اصل تضمین مالی صندوق‌های بیمه اجتماعی از سوی دولت را متذکر می‌شود.

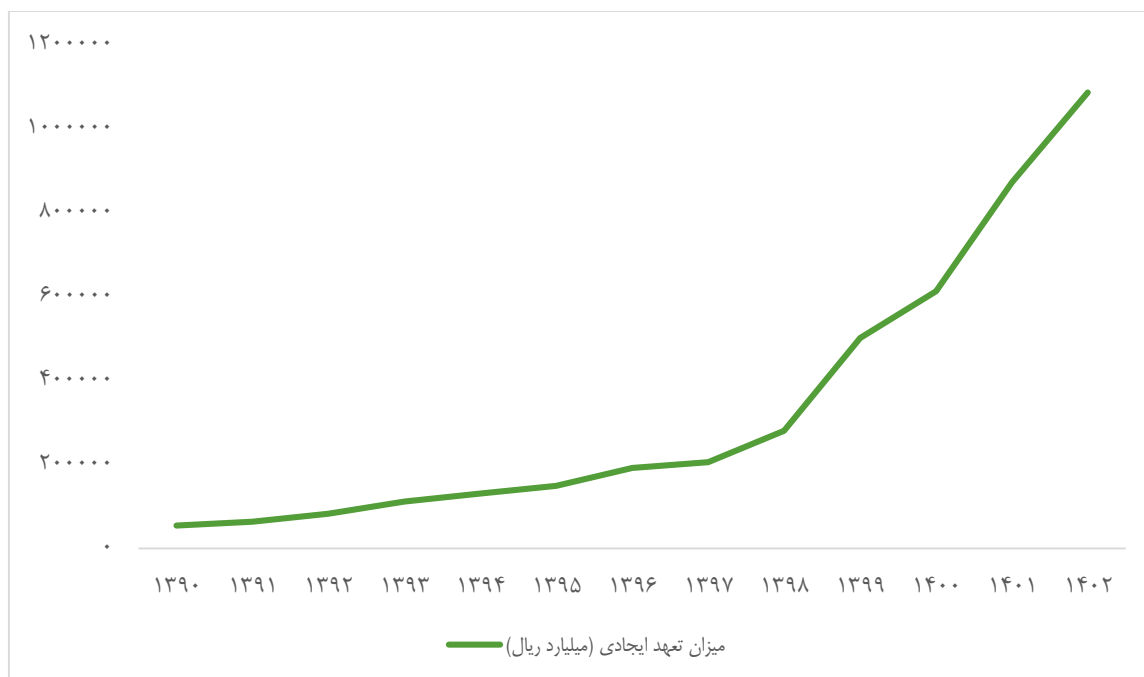
۲-۲- قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی

برای ایجاد انسجام در سیاست‌های رفاهی، اجتماعی، توسعه عدالت اجتماعی و حمایت از همه افراد کشور در برابر رویدادهای اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و پیامدهای آن، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی در تاریخ ۱۶ اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید که گامی بسیار مهم به منظور تحقق رفاه اجتماعی محسوب می‌شود. در ماده ۲ این قانون بیان شده است که در راستای تحقق نظام غیرمشارکتی تأمین اجتماعی که شامل سه حوزه بیمه‌ای، حمایتی و توان‌بخشی و امدادی بوده و ارکان چهارگانه‌ای را به منظور تحقق نظام مذکور پیش‌بینی کرده است که در رأس آنها وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی قرار دارد که به منظور تحقق نظام جامع تأمین اجتماعی و هماهنگی حوزه‌های آن، تنها نقش نظارتی و سیاست‌گذاری را عهده‌دار است. همان‌طور که اشاره شد نظام تأمین اجتماعی مذکور در قانون ساختار، دربرگیرنده سه حوزه بیمه‌ای، حمایتی و توان‌بخشی و امدادی می‌باشد، در حالی که سازمان تأمین اجتماعی تنها در حوزه بیمه‌ای یا تأمین اجتماعی به معنای خاص آن فعال است. علاوه بر این، قانون تأمین اجتماعی مبنای بر حمایت از شاغلینی که حق بیمه پرداخت می‌نمایند قرار داده و استوار ساخته است، در حالی که به موجب تبصره (۱) ماده (۱) قانون ساختار، برخورداری از تأمین اجتماعی حق همه افراد کشور و یکی از تکالیف دولت است. این تکلیف که در واقع همان اصل تضمینی برگرفته از اصل ۲۹ قانون اساسی می‌باشد، در بند (ح) ماده ۳ قانون ساختار مورد تأکید قرار گرفته است. این بند بیان می‌دارد که حقوق افراد عضو و تحت پوشش در قبال تعهدات قانون سازمان‌ها، مؤسسات و صندوق‌های بیمه‌ای این نظام تحت ضمانت دولت خواهند بود و دولت مکلف است تمهیدات مالی، اعتباری و ساختاری مورد نیاز در این زمینه را پیش‌بینی و اتخاذ نماید.

۳- بررسی عملکرد پیشین و تبیین وضع موجود سازمان تأمین اجتماعی

۳-۱- روند ایجاد تعهدات بر عهده دولت توسط سازمان تأمین اجتماعی

بر اساس اطلاعات موجود، روند ایجاد تعهدات در سال‌های ابتدایی تنها محدود به ۳ درصد سهم دولت در حق بیمه تمامی اشخاص بیمه شده است؛ اما از سال ۱۳۶۷ به بعد و افزایش قوانین حمایتی از جانبازان و ایثارگران، میزان تعهدات بر عهده دولت افزایش شدیدی پیدا کرده است. این شرایط پس از سال ۱۳۸۹ و اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها و همچنین حمایت دولت از مستمری‌بگیران سازمان تأمین اجتماعی برای افزایش حقوق، شکل فزاینده‌تری به خود گرفته است. در نمودار (۱) روند کلی ایجاد تعهدات از سال ۱۳۹۰ به بعد مشاهده می‌شود. باید به این نکته اشاره کرد که مقادیر سال ۱۴۰۲ به صورت پیش‌بینی است. لازم به ذکر است کنترل و مدیریت این تعهدات برای جلوگیری از افزایش آن به میزانی که پرداخت آن‌ها برای دولت سخت و شرایط برای ایفای تعهدات توسط تأمین اجتماعی را ناممکن سازد از ملزومات می‌باشد.

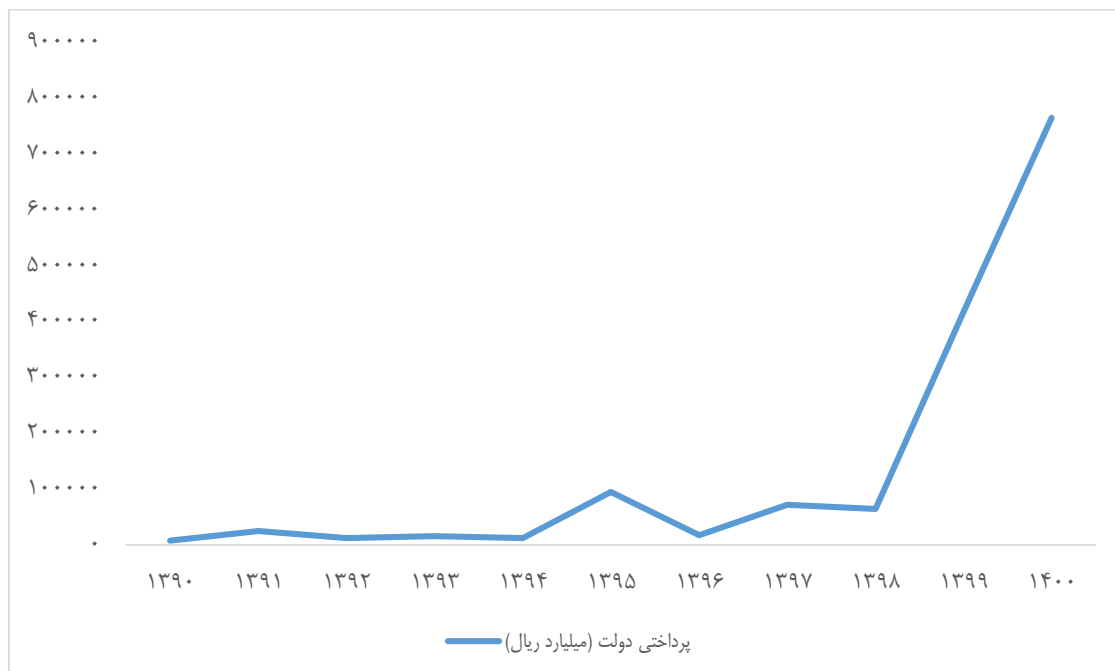

نمودار ۱: میزان تعهد ایجاد توسط سازمان تأمین اجتماعی (میلیارد ریال)

۳-۲- روند پرداختی‌های دولت بابت تعهدات به سازمان تأمین اجتماعی

اطلاعات موجود نشان‌دهنده این است که در سال‌های ابتدایی تشکیل سازمان تأمین اجتماعی پرداخت‌های دولت به دلیل میزان تعهدات کم دقیقاً به اندازه کافی و به میزان تعهدات ایجاد شده بوده است. از سال ۱۳۷۰ به دلیل افزایش تعهدات و ناتوانی دولت در ایفای به‌موقع آن‌ها، بدهی دولت به این سازمان رو به فزونی گذاشته است. در سال‌های اخیر با وجود مشکلات فراوان دولت اما به جهت اهمیت توانمندسازی مالی سازمان تأمین

اجتماعی دولت، پرداخت‌های بسیاری را به سازمان تأمین اجتماعی داشته است. نمودار (۲) میزان پرداختی‌های دولت طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ را نمایش می‌دهد.

نمودار ۲: میزان پرداختی دولت به سازمان تأمین اجتماعی (میلیارد ریال)

۳-۳- پرداخت‌های غیر نقدی دولت به سازمان تأمین اجتماعی

در راستای اجرای بند (و) تبصره (۵) بودجه سال ۱۳۹۹ مبلغ ۱۱,۲۵۰,۱۳۲ میلیون ریال مطالبات سازمان از دولت با بدهی شرکت‌های تابعه سازمان به دولت تهاتر، مبلغ ۴۴,۰۳۷ میلیارد ریال وفق بند (ح) تبصره (۵) قانون مذکور اسناد خزانه، مبلغ ۳۵۵,۲۹۹ میلیارد ریال سهام شرکت‌ها به شرح جدول ۴ و مبلغ ۴,۴۱۶ میلیارد ریال به صورت نقدی از دولت اخذ و مطالبات سازمان جمعاً به مبلغ ۴۱۵,۰۰۴ میلیارد ریال تعدیل شد.

جدول ۴: تهاترهای بدهی‌های دولت با سازمان تأمین اجتماعی در سال ۱۳۹۹

ردیف	درصد مالکیت سهام	ارزش واگذاری (ریال)
۱	تهاتر بدهی شرکت کارتن البرز	۶,۳۳۵,۰۰۰,۰۰۰
۲	تهاتر بدهی شرکت تکس آریا	۹۱,۵۸۸,۸۱۵,۴۴۹
۳	تهاتر بدهی شرکت کلر پارس	۱۴۴,۸۵۰,۷۱۹,۳۱۲
۴	تهاتر بدهی شرکت داروسازی زهراوی	۱۰۷,۹۵۰,۰۰۰,۰۰۰
۵	تهاتر بدهی شرکت هجرت	۳۱۳,۱۶۷,۰۰۰,۰۰۰
۶	تهاتر بدهی شرکت کارتن البرز	۱۹,۷۲۲,۰۰۰,۰۰۰
۷	تهاتر بدهی شرکت تولید تجهیزات هپکو	۱۰,۵۶۴,۲۱۲,۳۸۳,۸۵۳

۲,۳۰۶,۲۵۰,۰۰۰	تهاتر بدهی شرکت خانه سازی ایران	۸
۴۴,۰۳۷,۸۰۴,۰۰۰,۰۰۰	انتشار مبلغ ۶۰,۰۰۰ میلیارد ریال اسناد خزانه اسلامی از محل بند (ج) تبصره ۵ قانون بودجه سال ۱۳۹۹	۹
۶۱,۶۹۲,۳۹۹,۹۴۷,۸۵۰	واگذاری انتقال تعداد ۱۱,۰۳۶,۱۸۹,۶۱۵ سهم شرکت تولید تجهیزات سنگین هیکو معادل ۵۲,۲۵ درصد کل سهام	۱۰
۲۸,۱۷۵,۸۰۶,۰۰۶,۷۵۰	واگذاری تعداد ۱,۳۵۷,۸۷۰,۱۶۹ سهم ۲۵۷۵۰ ریالی شرکت دخانیات در اجرای بند و تبصره ۲ بودجه	۱۱
۶۶,۰۸۴,۶۶۰,۰۰۰,۰۰۰	واگذاری تعداد ۲,۵۶۵,۰۰۰,۰۰۰ سهم ۲۵۷۶۴ ریالی شرکت پتروشیمی دماوند در اجرای بند و تبصره ۲ بودجه	۱۲
۹۹,۶۷۳,۵۶۹,۵۲۸,۴۶۲	واگذاری تعداد ۲۶۵,۶۴۱,۷۵۹ سهم ۳۷۵۲۱۸ ریالی پالایشگاه نفت شازند در اجرای بند و تبصره ۲ بودجه	۱۳

در راستای اجرای بند (ز) تبصره (۵) قانون بودجه سال ۱۴۰۰ مبلغ ۱,۱۶۸ میلیارد ریال مطالبات سازمان از دولت با بدهی‌های شرکت‌های تابعه سازمان به دولت تهاتر، مبلغ ۳۶,۱۹۵ میلیارد ریال وفق بند (و) تبصره (۵) قانون مذکور اسناد خزانه، مبلغ ۷۱۹,۳۸۷ میلیارد ریال سهام شرکت‌ها و مبلغ ۷۶۵,۱۵۲ میلیارد ریال (۷۵۶,۷۵۲) میلیارد ریال بابت مطالبات سازمان از دولت و مبلغ ۸,۴۰۰ میلیارد ریال بابت اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها) که مبلغ ۴,۲۴۸,۳۵۱ به صورت نقدی و مبلغ ۴,۲۷۱ میلیارد ریال به صورت اسناد خزانه از سازمان هدفمندی یارانه‌ها اخذ شده و مطالبات سازمان جمعاً به مبلغ ۷۶۶,۳۵۰ میلیارد ریال تعدیل گردید.

جدول ۵: تهاترهای بدهی‌های دولت با سازمان تأمین اجتماعی در سال ۱۴۰۰

ردیف	درصد مالکیت سهام	ارزش واگذاری (ریال)
۱	تهاتر بدهی شرکت بازرگانی بین‌المللی تأمین اجتماعی	۲۰,۴۷۱,۰۰۰,۰۰۰
۲	تهاتر بدهی شرکت خدمات ارتباطی رایتل (شستا)	۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۳	تهاتر بدهی شرکت مهندسی و تولید ماشین‌آلات راه‌سازی معدنی و کشاورزی هیکو اراک	۳۱,۱۱۲,۰۰۰,۰۰۰
۴	تهاتر بدهی شرکت داروسازی ابوریحان (شستا)	۲۹,۳۳۸,۰۰۰,۰۰۰
۵	تهاتر بدهی شرکت پارس دارو (شستا)	۲۲,۱۵۲,۰۰۰,۰۰۰
۶	تهاتر بدهی شرکت کارخانه‌های لوازم خانگی پارس (شستا)	۹,۸۷۷,۰۰۰,۰۰۰
۷	تهاتر بدهی شرکت کارخانه‌های لوازم خانگی پارس (شستا)	۵۵,۷۴۹,۰۰۰,۰۰۰
۸	سهیمه اسناد خزانه اسلامی منتشره با نماد معاملاتی اخزا ۰۱۱	۳۶,۱۹۵,۹۵۴,۰۰۰,۰۰۰
۹	واگذاری انتقال تعداد ۳۷۱,۷۳۴,۸۴۸ سهم شرکت آلومینای ایران (جاجرم) - معادل ۱۸/۵۸ درصد کل سهام	۴۶,۶۰۷,۰۰۰,۰۰۰,۳۷,۶۹۶
۱۰	واگذاری تعداد ۵,۵۲۹,۸۳۰,۰۰۰ سهم ۱۵,۴۳۴ ریالی شرکت صنعتی و معدنی اپال پارس‌یان سنگان	۸۵,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۱۱	واگذاری تعداد ۵۴۶,۸۵۷,۵۲۷ سهم ۹,۶۸ ریالی پالایشگاه نفت امام خمینی (ره) شازند	۲۳۶,۲۰۷,۹۹۹,۶۳۹,۷۹۹
۱۲	واگذاری تعداد ۸۱۲,۷۸۶,۳۵۵ سهم ۱۴,۳۹۶۸ ریالی پالایشگاه نفت امام خمینی (ره) شازند	۳۵۱,۰۷۲,۵۰۰,۰۸۶,۴۸۷

۴- بررسی تجارب ایالات متحده آمریکا

صندوق‌های بازنشستگی مجموعه‌های سرمایه‌گذاری هستند که هزینه بازنشستگی کارگران را پرداخت می‌کنند. وجوه این صندوق‌ها توسط کارمندان، کارفرمایان یا هر دو پرداخت می‌شوند. شرکت‌ها و تمامی نهادهای دولتی باید بخشی از حقوق کارمندان را بابت خدمات بازنشستگی آنان در آینده به صندوق‌های بازنشستگی پرداخت کنند. شرکت‌های مدیریت ریسک با تکیه بر استراتژی‌های درآمد ثابت ریسک صندوق‌های بازنشستگی را کاهش می‌دهند. بازده واقعی صندوق‌های بازنشستگی اغلب کمتر از پیش‌بینی‌ها است. صندوق‌های بازنشستگی سعی می‌کنند هزینه‌های بازنشستگی را با رقابتی ماندن متعادل کنند. دو نوع صندوق بازنشستگی وجود دارد. نخست، صندوق بازنشستگی با مزایای تعریف شده همان چیزی است که اکثر مردم وقتی به «بازنشستگی» فکر می‌کنند در حقیقت می‌اندیشند. در این صندوق‌ها بازنشسته همان مبلغ تضمین شده‌ای را در بازنشستگی اخذ می‌کند. نوع دیگر صندوق‌های بازنشستگی به عنوان صندوق‌های طرح مشارکت تعریف شده‌اند و مانند طرح بازنشستگی ۴۰۱ (k) می‌باشند. میزان پرداخت حقوق بازنشستگی در این صندوق‌ها بستگی به عملکرد مالی و سودآوری صندوق دارد.

صندوق‌های بازنشستگی با سود تعریف شده، صندوقی است که بدون توجه به این که صندوق به لحاظ اقتصادی چقدر خوب عمل می‌کند، درآمد ثابتی را به ذینفع پرداخت می‌نماید. در این حالت بیمه‌پرداز مبلغ ثابتی را به صندوق پرداخت می‌کند و مدیران صندوق، این پرداختی‌ها را محافظه‌کارانه سرمایه‌گذاری می‌نمایند. آنها باید بدون از دست دادن هیچ اندوخته‌ای، اصل تورم را شکست دهند. مدیر صندوق باید به اندازه کافی از سرمایه‌گذاری بازدهی کسب کند تا بتواند مزایا را بپردازد. در یک طرح موقت که در حال حاضر کمتر مورد استقبال و اجرا قرار می‌گیرد، کارفرما باید برای هر کارمندی بخشی از حقوق آن را به عنوان حق بیمه کسر کند. در حقیقت یک صندوق بازنشستگی کوچک باید توسط خود کارفرما ایجاد شود. مزایای بازنشستگی این طرح مانند سایر صندوق‌ها سالیانه است که توسط یک شرکت بیمه شخصی که توسط کارفرما مدیریت می‌شود، ارائه می‌گردد. در این حالت، کارفرما به عنوان شرکت بیمه عمل می‌کند و در صورت افت بازار، تمام ریسک را تحمل می‌نماید. به همین دلیل است که بسیاری از شرکت‌ها ارائه این طرح را متوقف کرده‌اند.

صندوق‌های بازنشستگی در ایالات متحده تک کارفرما یا چند کارفرما می‌باشند. طرح‌های بازنشستگی چند کارفرمایی به صندوق‌های کوچک اجازه می‌دهد تا برای ایجاد حقوق بازنشستگی متنوع با هم متحد شوند و کارمندان از اینکه می‌توانند صندوق خود را بدون از دست دادن مزایای بازنشستگی تغییر دهند، سود می‌برند. ۱۰ میلیون کارگر فعلی و بازنشسته در طرح‌های چند کارفرمایی حضور دارند. مزایای این صندوق‌های بازنشستگی توسط شرکت تضمین حقوق بازنشستگی دولت فدرال انجام می‌شود. شرکت تضمین حقوق بازنشستگی دولت فدرال، درآمد بازنشستگی ۳۵ میلیون کارگر را تضمین می‌کند. برنامه تک کارفرمایی با موفقیت، ۲۸ میلیون بیمه‌پرداز را تحت پوشش قرار می‌دهد.

در طرح مشارکت تعریف شده، مزایای بازنشستگان به میزان عملکرد صندوق بستگی دارد. رایج‌ترین آنها ذیل طرح ۴۰۱ (k) هستند. در این صندوق‌ها اگر ارزش صندوق کاهش پیدا کند، کارفرما مجبور نیست مزایای تعریف شده را بپردازد و تمام ریسک به بیمه‌شده منتقل می‌شود. تغییر ریسک مهم‌ترین تفاوت بین صندوق‌های با سود تعریف شده و سهم تعریف شده است. در دهه ۱۹۸۰، شرکت‌های کارفرما به این نکته پی بردند که تغییر صندوق‌های بازنشستگی زیرمجموعه آن‌ها به طرح‌های مشارکت تعریف شده برایشان سودمندتر است. در نتیجه کارکنان کمتر و کمتری تحت پوشش صندوق‌های بازنشستگی با پرداخت‌های تضمین شده قرار می‌گیرند. طرح‌های دولتی از جمله تأمین اجتماعی با طرح‌های مزایای تعریف شده باقی ماندند؛ اما بسیاری از پرداخت‌های آنها برای پوشش استاندارد زندگی در کشورهای با هزینه‌های بالا برای یک زندگی تقریباً مرفه کافی نیست. بسیاری از منابع مالی صندوق‌های بازنشستگی در بحران مالی سال ۲۰۰۸ از بین رفتند. از آن زمان، بسیاری از مدیران صندوق‌های بازنشستگی میزان نگهداری اوراق قرضه خود را افزایش دادند تا ریسک کمتری داشته باشند. تا سال ۲۰۱۸، بسیاری از بزرگ‌ترین صندوق‌ها درصد بیشتری از درآمد ثابت را در مقایسه با سهام و سایر دارایی‌های پرریسک‌تر داشتند. این تقاضا نقدینگی را برای محبوب‌ترین اوراق قرضه افزایش داده و خرید آنها را دشوارتر کرده است. در ایالات متحده بسیاری از صندوق‌های بازنشستگی با کمبود شدید منابع جهت پرداخت حقوق بازنشستگی مواجه هستند. به عنوان مثال، چهار صندوق بازنشستگی در شیکاگو حدود ۳۰ میلیارد دلار برای پرداخت بازنشستگان آینده آن کمبود دارند. این بیش از پنج برابر بودجه سالانه شهر شیکاگو است. در نتیجه، مؤسسه اعتبارسنجی مودیز^۱ رتبه اعتباری این شهر را به BAA2 تنزیل داده است. این امر باعث افزایش هزینه‌های شهر و شهرداری آن شده است، زیرا اکنون شهرداری باید نرخ‌های بهره بالاتری را برای اوراق مشارکت خود ارائه دهد تا به سرمایه‌گذاران برای ریسک اضافی پاداش دهد.

جدول ۶: فهرست بزرگ‌ترین صندوق‌های بازنشستگی دنیا

ردیف	نام صندوق بازنشستگی	کشور	حجم دارایی‌ها (میلیارد دلار)	عمده سبد دارایی‌ها
۱	صندوق امانی تأمین اجتماعی	آمریکا	۲۹۰۰	اوراق خزانه‌داری ویژه آمریکا
۲	صندوق سرمایه‌گذاری بازنشستگی دولت	ژاپن	۱۵۰۰	۵۵ درصد اوراق قرضه ژاپن
۳	صندوق بازنشستگی نظامی	آمریکا	۸۱۳	متنوع
۴	سیستم بازنشستگی کارمندان فدرال	آمریکا	۶۸۷	متنوع
۵	خدمات بازنشستگی کشوری	کره جنوبی	۶۰۹	دارایی‌های کره‌ای
۶	هیئت سرمایه‌گذاری فدرال بازنشستگی	آمریکا	۵۷۲	متنوع
۷	زنکیورن	ژاپن	۵۲۳	تعاونی‌های کشاورزی
۸	طرح بازنشستگی کانادا	کانادا	۳۸۶	متنوع
۹	کالپرز	آمریکا	۳۷۰	سرمایه‌گذاری‌های دولتی

۵- راهبردها و راهکارهای پیشنهادی اصلاح قوانین تعهدزا

۵-۱- پیشنهادهایی برای اصلاح شکلی حق بیمه ۳ درصد ماده (۲۸) و ۲ و ۳ درصد حرف و مشاغل

آزاد

موضوعی که بیشترین تعهدات تأمین اجتماعی از دولت را ایجاد می‌کنند، مربوط به قوانین مرتبط با حق بیمه ۳ درصد ماده (۲۸) قانون تأمین اجتماعی و ۲ درصد حق بیمه حرف و مشاغل آزاد می‌باشد که به تناوب با افزایش سطح دستمزدها در سالیان مختلف روندی فزاینده به خود گرفته است و در حال حاضر مجموعاً حدود ۳۴ درصد از مجموع مطالبات را تشکیل می‌دهد. از پیشنهادهای ارائه‌شده می‌توان به صورت مجزا یا به شکل تلفیقی جهت کاهش بار مالی تعهدات برای دولت و انتقال آن به بیمه‌شدگان و کارفرمایان بهره برد. استفاده از این روش باعث خواهد شد تا جریان تأمین اعتبار سازمان تأمین اجتماعی به‌روز بوده و توان ایفای تعهدات این سازمان بسیار افزایش پیدا کند؛ زیرا با وجود تعهدات به‌روز سازمان تأمین اجتماعی و پاسخگویی در مقابل نیازهای مالی مستمری‌بگیران و بیمه‌شوندگان خود باید جریان‌ات اعتباری نیز جهت تأمین مالی ایفای این تعهدات نیز به‌روز باشد. برای تعهدات ۲ درصد و ۳ درصد حق بیمه حرف و مشاغل آزاد نیز می‌توان مشابه روش‌های ارائه‌شده را در نظر گرفت، تنها با این تفاوت که سهم دولت تنها به بیمه‌شونده قابل انتقال بوده و کارفرمایی وجود ندارد.

روش اول: حذف کلی یا کاهش سهم دولت

در این روش تمامی سهم دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی به بیمه‌شوندگان و کارفرمایان واگذار می‌شود. بر این اساس در حق بیمه ۳ درصد ماده (۲۸) اگر دولت بخواهد تمامی سهم خود را واگذار کند باید بخشی از این ۳ درصد به عنوان مثال ۲ درصد به بیمه‌شده و ۱ درصد به کارفرما منتقل گردد یا این‌که تمامی ۳ درصد به بیمه‌شونده منتقل و بیمه‌شونده در عوض ۷ درصد فعلی به پرداخت ۱۰ درصد از حق بیمه اقدام کند.

مزایای روش اول: عدم ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده - ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود.

معایب روش اول: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارگران و کارفرمایان - عدم مشارکت عمومی دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی.

روش دوم: کاهش سهم دولت

در این روش بخشی از سهم دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی به بیمه‌شوندگان و کارفرمایان واگذار می‌شود. بر این اساس در حق بیمه ۳ درصد ماده (۲۸) اگر دولت بخواهد بخشی از سهم خود را واگذار کند، می‌توان بین دولت، بیمه‌شوندگان و کارفرمایان مشارکت ایجاد کرد و بخشی از سهم دولت واگذار گردد. بدین شکل که از این ۳ درصد، ۱ درصد سهم دولت، ۱ درصد سهم بیمه‌شونده و ۱ درصد سهم کارفرما تعیین شود. مزایای روش دوم: حفظ مشارکت عمومی دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی؛ ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود در صورت کاهش تعهدات دولت و امکان تخصیص اعتبار برای مطالبات توسط دولت.

معایب روش دوم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارگران و کارفرمایان و ادامه ایجاد تعهد برای دولت توسط سازمان تأمین اجتماعی.

روش سوم: ایجاد تعهدات حق بیمه برای دولت تنها تا سطح مشخصی از دستمزد

در این روش دولت برای همه بیمه‌شوندگان تعهدات پرداخت ۳ درصد حق بیمه را تنها تا سطح مشخصی از دستمزد مانند حداقل دستمزد می‌پذیرد. بر این اساس، دولت پرداخت ۳ درصد حق بیمه را تنها تا سطح مشخصی از دستمزد مانند حداقل دستمزد، دو یا سه برابر حداقل دستمزد اعلامی می‌پذیرد و پرداخت سهم ۳ درصد حق بیمه بالاتر از دستمزد اعلامی بیمه‌شوندگان و سطح دستمزدی مورد پذیرش همانند روش قبلی بر عهده بیمه‌شونده، کارفرما یا هر دو است.

مزایای روش سوم: حفظ مشارکت عمومی دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی؛ ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود در صورت کاهش تعهدات دولت و امکان تخصیص اعتبار برای مطالبات توسط دولت؛ و عدم پرداختی توسط دولت برای دستمزدهای نامتعارف.

معایب روش سوم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارگران و کارفرمایان و ادامه ایجاد تعهد برای دولت توسط سازمان تأمین اجتماعی.

روش چهارم: ایجاد تعهدات حق بیمه برای دولت بر اساس سنجش وسع

در این روش دولت تنها برای بیمه‌شوندگانی که درآمدی زیر خط فقر اعلامی یا سطحی که کارشناسان مشخص می‌کنند، تعهدات پرداخت ۳ درصد حق بیمه را می‌پذیرد. در این شیوه، دولت پرداخت ۳ درصد حق بیمه را تنها برای بیمه‌شوندگانی می‌پذیرد که بر اساس آزمون وسعی که دولت برای سنجش افراد جامعه در نظر

گرفته زیر خط فقر اعلامی باشند. دیگر افراد باید بر اساس سایر روش‌ها به پرداخت ۳ درصد حق بیمه خود بپردازند.

مزایای روش چهارم: حفظ مشارکت عمومی دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی، ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود در صورت کاهش تعهدات دولت و امکان تخصیص اعتبار برای مطالبات توسط دولت؛ عدم پرداختی توسط دولت برای دستمزدهای نامتعارف؛ و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر جامعه.

معایب روش چهارم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارگران و کارفرمایانی که در محدوده پذیرش آزمون وسع قرار نمی‌گیرند؛ سختی انجام آزمون وسع؛ انحراف آماری در سنجش وسع افراد؛ مشکلات تعیین سطح درآمدی جهت پذیرش در آزمون وسع و ادامه ایجاد تعهد برای دولت توسط سازمان تأمین اجتماعی.

۵-۲- پیشنهادهایی برای اصلاح شکلی معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی پنج نفر

موضوعی که بیشترین تعهدات تأمین اجتماعی از دولت را ایجاد می‌کند و همچنین تخلفات بسیاری به دلیل ابهام در قوانین و مشکلات شناسایی دقیق در آن رخ می‌دهد، مربوط به معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی ۵ نفر می‌باشد که به تناوب با افزایش سطح دستمزدها در سالیان مختلف روند فزاینده به خود می‌گیرد و در حال حاضر مجموعاً حدود ۱۴ درصد از مجموع مطالبات را تشکیل می‌دهد. مسئله مطرح، ماهیت وجود چنین معافیتی است. به نظر می‌رسد دولت با تصویب و اجرای این قانون قصد حمایت از کارگاه‌های کوچک و کم‌توان تولیدی، صنعتی و فنی را داشته است. با این حال تغییرات در متن این قانون و نحوه اجرای آن باعث استفاده همه کارگاه‌های تولیدی از این مزیت ایجاد شده و عدم دستیابی به هدف اصلی گردیده است. همچنین به دلیل عدم وجود بار مالی برای کارفرمایان زمینه تخلف و درج نفراتی خارج از کارگاه در فهرست‌های اعلامی به سازمان تأمین اجتماعی به عنوان کارگر شاغل در این کارگاه‌ها شده است. می‌توان تنها یکی یا تلفیقی از روش‌های ارائه‌شده زیر را جهت بهره‌برداری حداکثری از اصلاح قوانین برای کاهش سطح تعهدات دولت بابت معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی ۵ نفر استفاده کرد.

روش اول: حذف کلی یا کاهش سهم دولت

در این روش تمامی یا بخشی از سهم دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی به کارفرمایان واگذار می‌شود. بر این اساس در معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی ۵ نفر اگر دولت بخواهد تمامی یا بخشی از سهم خود را واگذار کند باید طی چند سال به مرور یا به شکل یک‌باره، بخشی یا تمام این ۲۰ درصد را به عنوان مثال ۱۰ درصد به کارفرما منتقل نماید یا این‌که تمامی ۲۰ درصد را به کارفرما منتقل کرده و معافیت‌ها لغو شود.

مزایای روش اول: کاهش یا عدم ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود و حذف دو ماه تأخیر پرداخت؛ تسهیل اخذ صورتحساب‌های دوره‌ای توسط سازمان تأمین اجتماعی و کاهش هزینه‌های بازرسی دوره‌ای؛ و حذف انحرافات موجود به دلیل معافیت‌ها.

معایب روش اول: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارفرمایان؛ امکان بیکاری دوره‌ای کارگران و تعطیلی برخی از کارگاه‌های کم‌توان و به دنبال آن افزایش هزینه‌های بیمه بیکاری سازمان تأمین اجتماعی برای دوره‌ای چندساله؛ و عدم مشارکت عمومی دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی.

روش دوم: کاهش تعداد کارگران مشمول معافیت

در این روش معافیت به تعداد کارگر کمتری از کارگاه‌ها تخصیص پیدا می‌کند. بر این اساس در معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی ۵ نفر می‌توان تعداد کارگران مشمول معافیت را به ۴ یا ۳ نفر کاهش داد. در نتیجه میزان تعهدات دولت بابت معافیت کارگاه‌های تولیدی به میزان بسیاری دچار کاهش خواهد شد. همچنین امکان انجام تخلفات ناشی از اعلام افراد خارج از کارگاه در فهرست‌های بیمه‌ای اعلامی به سازمان تأمین اجتماعی کاهش پیدا خواهد کرد.

مزایای روش دوم: کاهش ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ و کاهش انحرافات موجود به دلیل کاهش معافیت‌ها و افزایش منابع مالی سازمان تأمین اجتماعی.

معایب روش دوم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارفرمایان؛ و امکان عدم استخدام بیش از ۳ یا ۴ نفر توسط برخی از کارگاه‌های بسیار کوچک به دلیل استفاده از معافیت کامل بیمه‌ای.

روش سوم: کاهش سطح معافیت به حداقل دستمزد سالانه

در این روش معافیت تنها تا سطح حداقل دستمزد اعلامی سالانه از سوی دولت تخصیص پیدا می‌کند. بر این اساس در معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی ۵ نفر می‌توان در عوض متوسط دستمزد تمامی کارگران شاغل در کارگاه، معافیت تنها حداقل دستمزد سالانه را شامل می‌گردد. در نتیجه میزان تعهدات دولت بابت معافیت کارگاه‌های تولیدی به میزان بسیار زیادی دچار کاهش خواهد شد.

مزایای روش سوم: کاهش ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ کاهش انحرافات موجود به دلیل کاهش معافیت‌ها؛ و کاهش مشکلات حسابرسی کارگاه‌های مشمول برای سازمان تأمین اجتماعی به دلیل تسهیل در محاسبات.

معایب روش سوم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارفرمایان؛ امکان تخلف توسط کارفرمایان در فهرست‌های بیمه‌ای با اعلام رتبه شاغلین کارگاه به صورت تنزیل شده (کارگر ساده به جای کارگر ماهر) و اعلام دستمزد همگی در سطح حداقل دستمزد جهت استفاده حداکثری از معافیت و ایجاد زیان برای بیمه‌شدگان.

روش چهارم: تخصیص معافیت به کارفرمایان پذیرش شده در سنجش وسع

در این روش معافیت تنها به کارفرمایانی تخصیص پیدا خواهد کرد که در محدوده سنجش وسع بر اساس معیارهای اعلامی کارشناسان قرار گیرند. بر این اساس معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی ۵ نفر تنها به کارفرمایان نیازمند حمایت بر اساس معیارهای سنجش وسع و تا سطح مشخصی درآمد تخصیص پیدا می‌کند. این سنجش وسع می‌تواند بر مبنای مالیات پرداختی سالانه، سنجش توان مالی بر پایه صورت وضعیت‌های دارایی و اعتباری کارفرمایان باشد.

مزایای روش چهارم: کاهش ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ کاهش انحرافات موجود به دلیل کاهش معافیت‌ها؛ و کاهش هزینه‌های بازرسی به دلیل کاهش تعداد کارگاه‌ها.

معایب روش چهارم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارفرمایان؛ سختی سنجش وسع کارفرمایان؛ امکان انحراف و تورش در سنجش وسع.

روش پنجم: تخصیص معافیت به تنها یک کارگاه از کارگاه‌های کارفرمایان

در این روش معافیت تنها به یکی از کارگاه‌های اعلامی کارفرمایان و موجود در سیستم‌های بیمه‌ای تخصیص پیدا خواهد کرد و سایر کارگاه‌های فرد از شمول معافیت خارج می‌گردند. بر این اساس معافیت حق بیمه کارگاه‌های تولیدی ۵ نفر تنها به یکی از کارگاه‌های اعلامی کارفرما اختصاص پیدا می‌کند و سایر کارگاه‌های فرد فاقد معافیت خواهند بود. در نتیجه انحرافی که در حال حاضر در برخی از مشاغل برای تعدد کارگاه‌ها به جهت استفاده حداکثری از معافیت وجود دارد، از بین خواهد رفت.

مزایای روش پنجم: کاهش ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ کاهش انحرافات موجود به دلیل کاهش معافیت‌ها؛ و کاهش هزینه‌های بازرسی به دلیل کاهش تعداد کارگاه‌ها.

معایب روش پنجم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای کارفرمایان.

۵-۳- پیشنهادهایی برای اصلاح شکلی ۲۳ درصد حق بیمه سربازی

یکی از موضوعاتی که بیشترین تعهدات تأمین اجتماعی از دولت را ایجاد می‌کند، پرداخت ۲۳ درصد حق بیمه سربازی توسط دولت است که با احتساب ۴ درصد سخت و زیان‌آور- حق بیمه و ۴ درصد سخت و زیان‌آور-

مستمری نظام وظیفه و حضور داوطلبانه در جبهه حدود ۹ درصد از مجموع مطالبات سازمان تأمین اجتماعی از دولت را تشکیل می‌دهد. برخلاف تبصره (۲) قانون اصلاح تبصره ماده (۱۴) قانون کار و الحاق یک تبصره به آن که به موجب آن دولت باید بار مالی ناشی از اجرای این آیین‌نامه را هر سال بر حسب تعداد استفاده‌کنندگان پس از محاسبه توسط سازمان تأمین اجتماعی اخذ کرده و در لایحه بودجه سال بعد منظور نماید، این مهم به شکل کامل انجام نشده و باعث انباشت مطالبات این بخش گردیده است. باید این نکته را یادآوری نمود که در بحث خدمت نظام وظیفه در حقیقت دولت با پرداخت ۲۰ درصد حق بیمه نقش کارفرمایی سربازان را ایفا می‌کند که همزمان با نقش عمومی دولت از بابت پرداخت ۳ درصد حق بیمه است که مجموعاً ۲۳ درصد حق بیمه سربازی را تشکیل می‌دهد. مورد دیگر ۴ درصد حق بیمه سخت و زیان‌آور و ۴ درصد سخت و زیان‌آور مستمری نظام وظیفه و حضور داوطلبانه در جبهه می‌باشد که دارای بار مالی تعهدی برای دولت است و می‌توان مانند سایر موارد تعهدآور برای دولت، اقدام به کاهش یا حذف و یا انتقال بار مالی آن به بیمه شوندگان (رزمندگان جنگ تحمیلی) نمود.

روش اول: حذف کلی سهم دولت

در این روش تمامی سهم دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی بابت ایجاد سوابق سربازی به بیمه شوندگان واگذار می‌شود. بر این اساس در ایجاد سوابق سربازی اگر دولت بخواهد تمامی سهم خود بابت کارفرمایی سربازان را واگذار کند، باید طی چند سال به مرور یا به شکل یک‌باره، بخش ۲۰ درصدی حق بیمه مربوط به کارفرمایی را از این ۲۳ درصد حق بیمه به بیمه‌شدگان منتقل نماید و بیمه‌شدگانی که دوران خدمت خود را سپری کرده‌اند با پرداخت ۲۷ درصد حق بیمه شامل ۲۰ درصد کارفرمایی و ۷ درصد بیمه شونده برای ایجاد سوابق خود اقدام کنند.

مزایای روش اول: کاهش ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود؛ افزایش میانگین سن بازنشستگی در صورت عدم تمایل افراد جهت ایجاد سوابق سربازی به دلیل افزایش هزینه‌ها (عدم افزایش سابقه حدود دو ساله به بیشتر بیمه‌شدگان باعث افزایش سن و دستیابی به سابقه موردنیاز بازنشستگی می‌گردد).

معایب روش اول: افزایش هزینه بیمه‌ای برای بیمه‌شدگان؛ عدم ایفای نقش کارفرمایی توسط دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی.

روش دوم: حذف بخشی از سهم دولت

در این روش بخشی از سهم دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی بابت ایجاد سوابق سربازی به بیمه شوندگان واگذار می‌گردد. بر این اساس در ایجاد سوابق سربازی اگر دولت بخواهد بخشی از سهم خود بابت

کارفرمایی سربازان را واگذار کند، باید تنها به کسر آن از بخش ۲۰ درصدی حق بیمه مربوط به کارفرمایی پرداخته و وظیفه تأمین آن را به بیمه‌شدگان منتقل نماید. در نتیجه بیمه‌شدگانی که دوران خدمت خود را سپری کرده‌اند با پرداخت بخشی از حق بیمه کارفرمایی به عنوان مثال ۱۰ درصد و ۷ درصد حق بیمه مربوط به بیمه شونده، در مجموع با پرداخت ۱۷ درصد برای ایجاد سوابق خود اقدام کنند و دولت تعهد پرداخت ۱۳ درصد حق بیمه باقیمانده را بپذیرد.

مزایای روش دوم: کاهش ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود؛ و افزایش میانگین سن بازنشستگی در صورت عدم تمایل افراد جهت ایجاد سوابق سربازی به دلیل افزایش هزینه‌ها.

معایب روش دوم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای بیمه‌شدگان؛ کاهش ایفای نقش کارفرمایی توسط دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی.

روش سوم: تخصیص معافیت به بیمه‌شدگان تا سطح حداقل دستمزد

در این روش پرداخت ۲۳ درصد حق بیمه سربازی سهم دولت، تنها تا سطح حداقل دستمزد تخصیص پیدا خواهد کرد.

بر این اساس ۲۳ درصد حق بیمه سربازی تا سطح حداقل دستمزد تخصیص پیدا خواهد کرد. کل حق بیمه مأخوذه در این روش می‌تواند به دو شکل صورت پذیرد. شکل اول این است که به جای مبنا قرارگیری میانگین دستمزد دو سال آخر، برای همه افراد حداقل دستمزد اعلامی همان سال پرداخت حق بیمه سربازی مدنظر قرار گیرد. شکل دوم این است که همان میانگین دستمزد دو سال آخر مبنای محاسبه حق بیمه سربازی باشد؛ اما سهم تعهد دولت تنها پرداخت ۲۳ درصد تا سطح حداقل دستمزد اعلامی همان سال باشد و مابه‌التفاوت این دو بر عهده شخص بیمه شده باشد.

مزایای روش سوم: کاهش ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود.

معایب روش سوم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای بیمه‌شدگان؛ کاهش ایفای نقش کارفرمایی توسط دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی؛ کاهش جزئی وصولی‌های تأمین اجتماعی از بیمه‌شدگان.

روش چهارم: تخصیص معافیت به بیمه‌شدگان پذیرش شده در سنجش وسع

در این روش پرداخت ۲۳ درصد حق بیمه سربازی سهم دولت، تنها به بیمه‌شدگانی تخصیص پیدا خواهد کرد که در محدوده سنجش وسع بر اساس معیارهای اعلامی کارشناسان قرار گیرند.

بر این اساس ۲۳ درصد حق بیمه سربازی تنها به بیمه‌شدگان نیازمند حمایت بر اساس معیارهای سنجش وسع و تا سطح مشخصی درآمد تخصیص پیدا می‌کند. این سنجش وسع می‌تواند بر مبنای مالیات پرداختی سالانه، سنجش توان مالی بر پایه صورت وضعیت‌های دارایی و اعتباری بیمه‌شدگان مشابه رویه‌ای که برای هدفمندی یارانه‌ها انجام می‌شود، صورت پذیرد.

مزایای روش چهارم: کاهش ایجاد تعهد برای دولت در سالیان آینده؛ ایجاد منابع به‌روز برای سازمان تأمین اجتماعی جهت ایفای تعهدات خود؛ و افزایش میانگین سن بازنشستگی در صورت عدم تمایل افراد جهت ایجاد سوابق سربازی به دلیل افزایش هزینه‌ها برای پذیرفته‌نشده‌گان در سنجش وسع.

معایب روش چهارم: افزایش هزینه بیمه‌ای برای بیمه‌شدگان؛ کاهش ایفای نقش کارفرمایی توسط دولت در تأمین منابع سازمان تأمین اجتماعی؛ کاهش تمایل افراد برای انجام خدمت نظام وظیفه عمومی؛ سختی سنجش وسع بیمه‌شدگان؛ و امکان انحراف و تورش در سنجش وسع.

۶- الزامات

صندوق بازنشستگی تأمین اجتماعی باید در جهت حفظ سلامت اقتصادی و همچنین افزایش ثبات مالی علاوه بر مدیریت دارایی‌های خود که بیشتر آن‌ها تحت عنوان شستا نگهداری و ذخیره شده‌اند، در افزایش حقوق بازنشستگان و همچنین نحوه محاسبه میزان حقوق مستمری‌بگیران تعامل بیشتری با دولت داشته باشد و شرایط خود را به طور صریح در فضای دولت و همچنین عمومیت جامعه بازگو کند. همچنین این وظیفه برای دولت و مجلس شورای اسلامی وجود دارد که تعهدات جدیدی را برای این سازمان ایجاد نکند و همچنین در برنامه‌های توسعه بعدی مدیریت و کاهش این تعهدات از سوی دولت باعث توانمندی مالی بیشتر سازمان تأمین اجتماعی در ایفای تعهدات خود در قبال بیمه‌پردازان خواهد شد. از سوی دیگر، تعیین تکلیف نحوه به‌روزرسانی بین دولت و این صندوق و پرداخت بدهی‌ها از سوی دولت موجب می‌شود تا کسری تراز عملیاتی این صندوق کاهش یابد. در ضمن نیاز است برای انجام اصلاحات روندی آرام و مستمری را پیگیری کرد و پیش از اصلاح هر قانون تعهدزایی شناسایی مزایا، معایب و آسیب‌هایی که ممکن است به ذینفعان آن وارد شود، به طور کامل مورد مطالعه و تدقیق قرار گیرد.

منابع

- پروین، خیراله و حسین دلبر (۱۳۹۳). ارزیابی و اصلاح فرایندهای اداری در آیین سازمان بازرسی کل کشور، پژوهش حقوق عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴۲.
- رستمی، ولی و سید مجتبی حسینی پور (۱۳۸۸). نظارت مالی بر مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، حقوق، سال سی و نهم، شماره ۴.
- طباطبایی، نسرین (۱۳۹۶). نظارت مالی بر سازمان تأمین اجتماعی، پژوهش حقوق عمومی، سال نوزدهم، شماره ۵۷.
- Ball, R. (2009). The nine guiding principles of social security. *Social Insurance and Social Justice: Social Security, Medicare, and the Campaign Against Entitlements*, 9-14.
- East, Robert, (1999). *Social Security Law*, London, Macmillan Press LTD.
- International Labour Organization, (2014). *World Social Protection Report (Building Economic Recovery, Inclusive Development and Social Justice)*, First Published, Geneva, International.